

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำความผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัย

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม โดยบัญญัติให้การกระทำบางอย่างเป็นความผิดและต้องรับโทษ ซึ่งการกำหนดให้บุคคลที่กระทำความผิดต้องรับโทษนี้เอง จึงทำให้โทษเป็นมาตรการตอบโต้ต่อการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย และยังช่วยให้กฎหมายของความศักดิ์สิทธิ์ ได้รับความเคารพนับถือและปฏิบัติตามจากบุคคลในสังคม³³

การจำคุกไว้ในเรือนจำเป็นมาตรการบังคับตามกฎหมายอาญาประเภทหนึ่ง ที่ใช้กับผู้กระทำความผิดที่กระทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายอาญา เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตน และทำให้สังคมเกรงกลัวในผลร้ายที่เกิดขึ้นอันนั้น ทั้งนี้ การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยก็เป็นมาตรการทางเลือกที่ใช้ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด มีแนวคิดมาจากการที่เห็นว่าการจำคุกในเรือนจำไม่ได้จำเป็นสำหรับผู้กระทำความผิดทุกคน จึงมีการศึกษาเพื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดบางประเภทเพื่อให้ตอบสนองกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เช่น ผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรงหรือมิใช่อาชญากรโดยสันดาน ผู้กระทำความผิดหญิงที่มีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง และผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนหญิง ดังนั้น จึงควรศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษ แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยศึกษาวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำและแนวคิดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (The Tokyo Rules) แนวคิดในการลงโทษในชุมชน (Community sentence) แนวคิดของมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment) แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิง โดยศึกษาลักษณะเฉพาะและธรรมชาติของผู้กระทำความผิดหญิง อีกทั้งแนวคิดตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (The Bangkok Rules) รวมถึงศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำความผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัยด้วย

³³ จาก มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา (น.1), โดย อรศรี อธิกิจ, 2552, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2552 โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2.1 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้น ต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้ที่กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ และการลงโทษยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำผิดอีกด้วย³⁴ นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า การลงโทษเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณของการแก้แค้นโดยเป็นกระบวนการที่ยุ่ยากซับซ้อน อาชญากรรมบางประเภทและการกระทำผิดบางชนิดถูกมองว่าผิดและทำให้สังคมเสียหายลงไป อันทำให้เสียผลประโยชน์ของบุคคลและสมาชิกต่างๆในสังคม ปฏิบัติการลงโทษต่างๆ จึงเป็นส่วนในการทำลายความสมดุลที่เกิดขึ้น ดังนั้น การลงโทษจึงอาจเป็นเพียงปฏิกริยาหนึ่งในอีกหลายๆปฏิกริยาต่อการฝ่าฝืนกฎหมาย³⁵ ซึ่งทางทฤษฎีหรือปรัชญาการลงโทษได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการลงโทษไว้ ดังนี้³⁶

2.1.1 การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)

การลงโทษตามวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทน หรือ การแก้แค้นทดแทนนี้ จะนำไปเพื่อความยุติธรรม ผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องได้รับโทษเป็นการทดแทน โดยในสมัยโบราณ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายมักใช้วิธีแก้แค้นเพื่อตอบแทนการกระทำของฝ่ายตรงข้าม โดยถือหลักว่า เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดหรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ย่อมต้องได้รับผลตอบแทนจากการกระทำของตนอย่างสาสม โดยใช้หลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” หรือ “An eye for an eye, a tooth for a tooth” ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีนี้เป็นการแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำความผิด โดยไม่มีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์แน่นอนขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้กระทำนั้น จึงส่งผลให้การกระทำในลักษณะเช่นนี้เป็นการลงโทษที่ค่อนข้างรุนแรงและเกินขอบเขต มีความทารุณโหดร้ายปราศจากมนุษยธรรม ซึ่งต่อมาเมื่อมนุษย์ได้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนหรือสังคมย่อยๆ มนุษย์ก็ได้ตกลงที่จะมอบอำนาจในการลงโทษให้แก่ผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มของตน และในเวลาต่อมามนุษย์มีความเจริญทางวัฒนธรรมและสติปัญญา จึงเกิดระเบียบแบบแผน รวมทั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และกฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่สมาชิกของสังคมขึ้น³⁷

³⁴ หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.31). เล่มเดิม.

³⁵ จาก *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (น.130), โดย อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555, กรุงเทพฯ : วิทยุชน. ลิขสิทธิ์ 2555 โดย อัจฉริยา ชูตินันท์.

³⁶ หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.32-36). เล่มเดิม.

³⁷ *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. หน้าเดิม.

นักคิดทางปรัชญาชาวเยอรมัน คือ Immanuel Kant ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความคิดตามแนวทฤษฎีนี้ว่า ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับสังคมยอมรับรองการกระทำของเขา และด้วยเหตุเช่นนี้ก็มีผลโดยเสมือนว่า สังคมเป็นผู้สนับสนุนให้กระทำความผิด และกล่าวในหนังสือ Philosophy of Law ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก่สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีจะต้องเนื่องมาจากเหตุที่ว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิดเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อที่จะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันจะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น”

ปัญหามีอยู่ว่าทำไมสังคมต้องเข้าไปลงโทษผู้กระทำความผิด การที่รัฐเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันไม่ให้มีการแก้แค้นกันเอง ทำให้สังคมวุ่นวาย เพราะมีการแก้แค้นกันเองโดยไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงถึงควมไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม แม้ว่า จะเป็นวัตถุประสงค์ที่ปัจจุบันเริ่มที่จะลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผลหรือวัตถุประสงค์อื่นในการจะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดมากขึ้น ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมีจุดอ่อนหลายประการ คือ

1. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือ ไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเพื่อการทดแทนมิได้ทำให้เกิดผลอะไรกลับคืนมาในเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

2. การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้น เมื่อได้ลงโทษผู้กระทำตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้งๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ หรือเช่นกรณีการตัดมือผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ สังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าวนอกจากคนพิการให้สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป หรือแม้กระทั่งความผิดเกี่ยวกับเพศจะมีวิธีการอย่างไรลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่

3. เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใดๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้ เช่น กรณีการลักทรัพย์ การจะลงโทษอย่างไรจึงจะสาสม

หากจะใช้โทษจำคุกจะต้องจำคุกก็ปีจึงจะทดแทนกันได้ เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งสิ้น ยังไม่มีมาตรฐานใด ๆ ที่จะวัดได้ว่าทดแทนกันได้ ปัญหาจึงเกิดว่าผู้กระทำผิดถูกลงโทษอย่างยุติธรรมหรือผู้เสียหายได้รับการตอบแทนที่ยุติธรรมหรือไม่³⁸

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง ทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบัน แต่ก็ยังคงมีการใช้อำนาจนี้ เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ เพื่อทดแทนให้สาสม

2.1.2 การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ (Deterrence)

การลงโทษตามแนวคิดนี้มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำผิดเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงผลต่อประชาชนทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำผิดก็เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

1. มีผลแก่ตัวผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำอีก

2. เป็นตัวอย่างให้กับคนทั่วไปให้เห็นว่า เมื่อกระทำผิดแล้วจะต้องได้รับโทษ เพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบและจะได้เกรงกลัวต่อผลของการกระทำ ไม่กล้าที่จะลงมือกระทำความผิดอีก ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจ ไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก

การข่มขู่ทำให้เกิดความกลัวที่จะถูกลงโทษ จะทำให้หลายคนไม่กล้ากระทำความผิดแล้ว ยังมีผลทำให้คนทั่วไปคิดว่า การกระทำความผิดเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง ในเรื่องนี้ เรย์ เจฟเฟอร์รี่ กล่าวไว้ว่า การที่จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่และยับยั้งจะต้องทำให้การลงโทษนั้นมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และมีการลงโทษที่เหมาะสม ดังนี้

1. การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษเป็นไปได้อย่างยาก ซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งคนทั่วไปและผู้กระทำผิดให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำความผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับไม่คุ้มค่า

2. การลงโทษจะต้องสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกันข้ามหากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วอีก 3 ปีต่อมาจึงจะสามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรืออีก 5 ปีต่อมาศาลจะลงโทษผู้กระทำผิด ก็จะทำให้คนทั่วไปลืมถึงเรื่องราวการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และทำให้การ

³⁸ นพธิ จิตสว่างฉ. (ม.ป.ป.). *วัตถุประสงค์ในการลงโทษ*. สืบค้น 29 มีนาคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/454719>.

ลงโทษไม่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล อาจารย์ร่วมมือกันในการเร่งดำเนินคดี เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาตัดสินโดยเร็ว ก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น

3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษอย่างเท่าเทียม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัว หรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง หากเมื่อมีการกระทำผิดแล้วบางคนได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะทำให้การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้หาช่องทางที่จะหลบหลีกหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและตัดเทียมกับความผิด หากเบาเกินไป ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไป ไม่เกิดความเกรงกลัวและคุ้มค่าที่จะเสี่ยงกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไป ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดพยายามปกปิดการกระทำผิดของตนเอง โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น เช่น หากใช้โทษประหารชีวิตกับการปล้นหรือข่มขืนจะกระตุ้นให้มีการปล้นแล้วฆ่าเจ้าทุกข์หรือข่มขืนแล้วฆ่ามากขึ้น³⁹ เพื่อปกปิดการกระทำผิดของตนเองเพราะโทษเท่ากัน ในขณะเดียวกันกระบวนการยุติธรรมจะต้องทำงานหนักมากขึ้นในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพราะยังมีโทษหนักยังต้องการพิสูจน์หรือมีพยานหลักฐานที่ชัดเจน ศาลจึงจะส่งลงโทษ หากพยานหลักฐานหรือการฟ้องร้องดำเนินคดีไม่รัดกุมพอก็จะเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดหลุดรอดจากการถูกลงโทษไปได้ ดังนั้น โทษจึงต้องมีความเหมาะสมและตัดเทียมกับการกระทำผิด จึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง

อย่างไรก็ตาม แม้หลักการของการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้งจะมุ่งในการป้องกันอาชญากรรม แต่ก็ปรากฏว่าในประเทศที่มีการลงโทษอย่างเฉียบขาดและรุนแรงก็ยังมีอาชญากรรมเกิดขึ้นอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งการกระทำผิดได้จริงหรือไม่ และแค่ไหนเพียงไร นอกจากนี้ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งนั้น ยังไม่สามารถทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความสามรถที่จะยับยั้งได้ เพียงแต่ทำให้เกิดความเกรงกลัว อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการยับยั้งได้ เช่น กรณีผู้กระทำผิดเพราะมีบุคลิกภาพบกร่องหรือขาดความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพอันจะนำไปสู่การกระทำผิด ดังนั้น ไม่ว่าจะลงโทษรุนแรงอย่างไร ก็เพียงพอทำให้เกิดความเกรงกลัว แต่ไม่เกิดความสามรถที่จะยับยั้งนั้น คือ ไม่ได้ทำให้เหตุผลกดดันไปสู่การกระทำผิดหมดไป

ข้อจำกัดของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้โทษเป็นเครื่องมือในการยับยั้งนั้น เป็นการยับยั้งที่เกิดจากความเกรงกลัว การลงโทษไม่ได้

³⁹ ตรงกับทฤษฎีทางนิติเศรษฐศาสตร์ในเรื่องการยับยั้งส่วนเพิ่ม (Marginal deterrence)

เกิดจากจิตใจที่ตื่นงหรือการยับยั้งจากภายในคือ เพราะการเป็นผู้มีวินัยหรือมีจิตใจที่ไม่คิดกระทำความผิดแม้มีโอกาศ ซึ่งเป็นเรื่องของการขัดกลาทางสังคมและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะป้องกันอาชญากรรม⁴⁰

2.1.3 การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งมีแนวคิดเพื่อจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก พยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำความผิดมาแล้วเกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กระทำความผิดซ้ำขึ้นมาอีก ซึ่งทฤษฎีนี้เกิดขึ้นภายหลังทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน และทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ โดยแนวคิดดังกล่าวนี้เห็นว่าการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติตัวดีขึ้น ประกอบกับเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วกลับใจ ไม่กระทำความผิดซ้ำอีกอีกทั้งไม่สามารถช่วยทำให้ผู้กระทำความผิดกลายเป็นคนดีได้เลย

โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ ใช้เหตุผลในการเลือกแต่มนุษย์ถูกกดดัน หล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่การกระทำผิด ดังนั้น การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างรวมกัน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีวภาค และปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้น การกระทำความผิดจึงเกิดจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกันด้วย ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลัก แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำผิดและการแก้ไขไปที่สาเหตุนั้น

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการกระทำความผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลหรือการจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุของการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำความผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆา อาจได้รับการปล่อยตัวก่อน ผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆาสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

⁴⁰ นัทธี จิตสว่างฉ. (ม.ป.ป.). *วัตถุประสงค์ในการลงโทษ*. สืบค้น 29 มีนาคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/454719>.

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัว โดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้อำนาจลึกลงไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้นโยบายการลงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้นโยบายการในชุมชนอื่นๆ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัยก็เป็นมาตรการหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรื่องจำ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปรับโทษในเรื่องจำระดับหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรื่องจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรื่องจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะได้รับผลตามประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

1) ผู้กระทำผิดบางส่วนเปรียบเสมือนกับแก้วที่แตกไปแล้วยากต่อการที่จะมาต่อให้เหมือนเดิมเพราะได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรื่องจำไม่นาน เพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนกลับมา และให้ปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักของเจเรมี เบนเทม (Jeremy Bentham) ที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคน โดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนสุจริตโดยทั่วไป เช่น ผู้กระทำผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนโดยทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว สังคมภายนอกยังมีความยากจน ไม่มีงานทำเลี้ยงดูตนเองและความครัว จึงทำให้ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ให้อำนาจลึกลงไปสู่การกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำผิด

ที่เคยกกระทำผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวจะยอมเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

4) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในเรือนจำ จะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับทราบกลายเป็นคนชู้ชุกชีตระวาง เมื่อพ้นโทษออกไปก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม จึงต้องไปคบหาสมาคมกับพวกเดียวกันที่ยอมรับและกลับเข้ามาในเรือนจำใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการติดตรา (Labeling Theory)

อย่างไรก็ตาม แม้การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมีข้อจำกัดอยู่หลายประการดังกล่าว แต่ก็ เป็นวัตถุประสงค์ที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติอยู่ในวงการราชทัณฑ์ของประเทศต่างๆ โดยทั่วไป โดยจะต้องทำควบคู่ไปกับหลักการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เพื่อแยกคนที่สมควรแก้ไขฟื้นฟูมา ดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งนี้ โดยผสมผสานไปกับวัตถุประสงค์ข้ออื่นๆ⁴¹

2.1.4 การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสไม่ให้เกิดซ้ำ (Incapacitation)

เป็นวัตถุประสงค์หรือแนวที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสกระทำความผิด อาจได้แก่การลงโทษจำคุกตลอดชีวิต จำคุกมีกำหนดระยะเวลา การประหารชีวิต เป็นต้น โดยประสงค์ที่จะกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม อันเป็นการป้องกันให้คนในสังคมอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องหวาดระแวงภัยจากบุคคลนั้นๆ อีกต่อไป นอกจากนี้ วิธีการที่จะตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมอาจทำได้โดยการเนรเทศเพื่อป้องกันสังคม ออกจากอาชญากร โดยการกักอาชญากรไปอยู่ที่อื่นเพื่อให้สังคมปลอดภัย เช่น อังกฤษเคยส่งนักโทษไปไว้ที่ออสเตรเลีย หรือโดยการทำลายอวัยวะเพื่อตัดโอกาสผู้กระทำผิดในการประกอบอาชญากรรม เช่น ตัดมือพวกลักขโมย ทำให้หมดโอกาสลักขโมย หรือการประหารชีวิต⁴² หรือสหรัฐอเมริกาเคยส่งผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมไปอยู่บนเกาะอัลคาทาส (Alcatraz island) เป็นต้น

2.1.5 การลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม (Prevention of Crime)⁴³

วัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้มีเพื่อป้องกันให้ชุมชนหรือสังคมนั้นปลอดภัยจากอาชญากรรม และเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และได้แก้ไขฟื้นฟูระหว่างต้องโทษ พร้อมทั้งให้การศึกษา โดยการฝึกอาชีพ เมื่อพ้นโทษแล้วจะได้กลับตนและประกอบอาชีพในทางสุจริต เพื่อเป็นแนวทางป้องกันมิให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีก ทั้งนี้ มาร์ค แอนเชล (Marc Ance) ซึ่งเป็นนักอาชญาวิทยาชาวฝรั่งเศสได้ให้นิยามของคำว่า “การป้องกันสังคม” ว่า

⁴¹ แหล่งเดิม.

⁴² แหล่งเดิม.

⁴³ อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (น. 133). เล่มเดิม.

หมายถึง การปกป้องคุ้มครองสังคมที่เพียบพร้อมบริบูรณ์ด้วยปัจจัยจำเป็นยิ่งต่อการดำรงชีวิตด้าน
 อาชญากรรมโดยยึดหลักความถูกต้องชอบธรรม อย่างไรก็ตาม นโยบายในการรักษาความสงบสุข
 และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
 สามารถแบ่งขั้นตอน ได้ดังนี้

- 1) วางแผนการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
 - ก) เร่งรัดเจ้าหน้าที่ป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย
 - ข) ขอความร่วมมือจากราษฎรอาสาสมัคร
 - ค) ควบคุมการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการป้องกันอาชญากรรม
 - ง) สอดส่องดูแลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งความประพฤติ
 - จ) จัดวางสายงานการให้ข่าวกรองที่เชื่อถือได้
 - ฉ) ให้มีการประเมินผล
- 2) ให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องการป้องกันทรัพย์สินและความปลอดภัย
- 3) จริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม
- 4) การประสานงานของสถาบันที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม

จะเห็นได้ว่า สังคมจะปลอดจากอาชญากรรมได้นั้น จำเป็นต้องกระทำร่วมกันหลายฝ่าย
 เพื่อให้อาชญากรรมลดจำนวนลง ซึ่งแนวทางการป้องกันสังคมจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับการ
 ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด เพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดี นอกจากนี้ จะต้องเพิ่มประสิทธิภาพ
 ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยวางแนวทางปฏิบัติที่จำเป็นจะต้องกระทำ วางระบบ
 การควบคุมการลงโทษ การกำหนดโทษหรือวางเงื่อนไข ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองป้องกันสังคม
 วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามที่กล่าวมานี้ เป็นพื้นฐานสำคัญในการลงโทษทาง
 อาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปทางใดก็เป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของ
 กลุ่มชนนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา และแนวนโยบายแห่งรัฐในบางช่วงเวลา แนวคิดของ
 ทฤษฎีต่างๆเหล่านี้ อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤตได้
 หากเราพิจารณาประวัติการลงโทษอาญาของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่ามีการ
 นำทฤษฎีต่างๆมาใช้ผสมกลมกลืนกันอยู่หลายทฤษฎี ปรากฏในโทษและวิธีการบังคับโทษในทาง
 อาญา

สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ
 การจำคุกโดยกันผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมเพื่อให้สังคมปลอดภัย แต่การจำคุกเป็นวิธีแยก
 ผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมเพียงชั่วคราว ผู้กระทำความผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคม และเมื่อ
 กลับมาแล้วผู้กระทำความผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น เป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษ

ที่เขาได้รับหรือการอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาต่างๆ ทำให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้าอยู่ร่วมกับสังคมได้ยากยิ่งขึ้น ประกอบกับโดยทั่วไปสังคมไม่ยอมรับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้ว คนเหล่านี้จึงมีตราบาปของการเป็นคนจี้คุก ทำให้กลายเป็นคนที่สังคมไม่ยอมรับอีก⁴⁴

แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากวัตถุประสงค์การลงโทษตามที่กล่าวมาแล้ว การลงโทษยังจำต้องคำนึงถึงหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Individualization) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่จะส่งผลให้การบังคับโทษเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ซึ่งการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด พิจารณาจากความเป็นจริงที่ว่า มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถที่ไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบ ทั้งยังมีบุคคลหลายประเภทที่ควรได้รับการลดโทษหรือไม่ต้องรับโทษเลย การลงโทษตามแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงหาได้ต้องการให้มีผลถึงบุคคลอื่นไม่ โดยมุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขอบรมบ่มนิสัยของผู้กระทำความผิดให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตนเป็นคนดีและกลับคืนสังคมได้ เพราะการลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายนั้น ในบางกรณีก็ไม่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด และไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติตนให้เป็นคนดีได้

การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดมีแนวคิดที่ตั้งบนพื้นฐานที่ว่า การที่มนุษย์แต่ละคนกระทำผิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยของผู้กระทำความผิดและพฤติการณ์ภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลที่จะกระทำความผิด ฉะนั้น บุคคลจึงต้องปรับบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะบุคลิกลักษณะกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา แต่บุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่างๆ ได้เหมือนกัน เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีบุคลิกลักษณะหรือส่วนที่ประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังนั้น แบบแห่งการประพฤติกของบุคคลย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปได้ในทิศทางที่เข้ากับสังคมหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม นักจิตวิทยาจึงเชื่อว่า ลักษณะของความประพฤติอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมมีปรากฏอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งหมายความว่าบุคคลทุกคนมีความเอนเอียงไปในทางประกอบอาชญากรรมด้วยกันทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี สิ่งแวดล้อมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการกระทำความผิด โดยสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกระตุ้นการตัดสินใจของบุคคลให้กระทำความผิด ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความคิดที่จะกระทำความผิดอยู่ก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม โดยหลักความเป็นจริงแล้วมนุษย์ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและต้องปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในการตัดสินใจของบุคคลเพื่อกระทำการใดนั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สังคม เศรษฐกิจ จิตวิทยา

⁴⁴ หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.36). เล่มเดิม.

วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และบุคคลจะตัดสินใจอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางจิตใจของแต่ละคน ซึ่งแตกต่างกันออกไป โดยสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มากระตุ้นให้คนกระทำความผิด ดังนั้น การกระทำความผิดของบุคคลจึงมีสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น บุคคลที่พักอาศัยอยู่ชุมชนแออัด มักพบเห็นการกระทำความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์อยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน ทำให้เกิดการเลียนแบบอาชญากรขึ้น โดยได้ลงมือกระทำความผิดเช่นนั้นบ้าง เป็นต้น ประกอบกับอิสระและเสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญและมีอยู่ในการกระทำของบุคคล ฉะนั้น บุคคลจะกระทำความผิดหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับทางเลือกตัดสินใจของตนเองเป็นสำคัญด้วย⁴⁵

2.2 แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นแนวคิดกระแสใหม่ของการลงโทษ ด้วยเหตุผลว่า ผู้กระทำความผิดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราไม่สามารถแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้ โดยเด็ดขาด เว้นแต่ผู้กระทำความผิดที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อสังคมและไม่สามารถแก้ไขได้จริง การจำคุกจึงเป็นเพียงการป้องกันสังคมโดยแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อพ้นโทษเขาเหล่านั้นก็ต้องกลับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยไม่ต้องใช้เรือนจำจึงเป็นวิธีการดีที่สุดสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทที่จะทำให้เขาเหล่านั้น กลับตนเป็นพลเมืองดีและสามารถชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างบูรณาการ ไม่สร้างความเดือดร้อนและเป็นอันตรายต่อสังคมอีก ประกอบกับมีแนวความคิดที่ว่า ถ้าสังคมไม่พยายามปรับเปลี่ยน “ผู้กระทำความผิด” ให้กลายเป็น “ผู้ไม่กระทำความผิด” หรือ “พลเมืองดี” สังคมเองก็จะกลายเป็นผู้ผลิตประชากร “ผู้กระทำความผิด” ให้ทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยอัตโนมัติ ด้วยเหตุนี้ จึงมีการคิดค้นมาตรการในการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรเข้าคุก ให้มีช่องทางที่เหมาะสมในการแก้ไขฟื้นฟู ในชุมชนโดยไม่ต้องเข้าไปอยู่ในคุกเพียงช่องทางเดียวเช่นที่เป็นมา ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1841 ก็มีการใช้วิธีการคุมประพฤติ ที่ถือเสมือนว่าเป็นมาตรการหนึ่งในการไม่ใช้เรือนจำมาก่อนแล้วเช่นกัน จากเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้จึงก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้ มาตรการไม่ควบคุม (non custodial measure) หรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (non institution treatment) ขึ้น ทั้งนี้ มีการให้ความหมายของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้ เรือนจำ ว่าหมายถึงการใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบอื่นๆ แทนมาตรการจำคุก ผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ ซึ่งอาจจะมีขึ้นได้ก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะถูกจำคุกในเรือนจำ เช่น การปล่อย อย่างมีเงื่อนไขในชั้นตำรวจ พนักงานอัยการ และของศาล หรืออาจจะมีขึ้นภายหลังจากที่ผู้กระทำความผิดได้ถูกจองจำในเรือนจำแล้ว เช่น ได้รับการปล่อยอย่างมีเงื่อนไขออกไปก่อนที่โทษจะครบกำหนด

⁴⁵ อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (น. 135-136). เล่มเดิม.

ทั้งนี้ โดยถือว่าการจำคุกผู้กระทำผิดในเรือนจำเป็นมาตรการในการลงโทษหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแบบหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดคดีอุกฉกรรจ์หรือผู้กระทำผิดประเภทต่างๆ ที่มีความจำเป็นต้องมีการควบคุมไว้อย่างเข้มแข็งในเรือนจำเพื่อความปลอดภัยของสังคม แต่ในขณะเดียวกันการใช้มาตรการจำคุกอาจจะไม่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรกในคดีเล็กน้อย⁴⁶ หรืออาจไม่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดที่มีลักษณะทางร่างกายหรือสภาวะทางอารมณ์บางคน หรือผู้กระทำผิดหญิงที่ตั้งครรภ์หรือผู้กระทำผิดหญิงที่มีบุตรที่อยู่ในวัยที่ต้องพึ่งพิง หรือเยาวชนหญิง ซึ่งอาจใช้วิธีปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดยใช้มาตรการอื่นๆ แทนการจำคุกไว้ในเรือนจำอันจะเป็นผลดีต่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยในระยะยาวได้มากกว่า

มาตรการที่เป็นไปตามแนวความคิดของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ ได้แก่ มาตรการในขั้นตอนก่อนการจับกุม ได้แก่ การใช้ศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ศูนย์บำบัดรักษาการติดยาเสพติดและการติดยา และการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นและสิทธิเสรีภาพของบุคคล มาตรการในขั้นตอนก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา ได้แก่ การไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความกันได้โดยเจ้าพนักงานศาล การเจรจาต่อรองคำรับสารภาพ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีการบังคับรักษา การชะลอการฟ้อง และมาตรการทางกฎหมายคดีอาญาเล็กน้อยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรการในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี ได้แก่ การเปิดทำการศาลนอกเวลาราชการ การเร่งรัดพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภท มาตรการในขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดี (กรณีมีโทษจำคุกสถานเบา) โดยการชดใช้ค่าเสียหายและการปรับ การคุมประพฤติ การทำงานบริการสังคม (community service) การให้ที่พักอาศัยระหว่างการคุมประพฤติ และการใช้อาสาสมัครคุมประพฤติ มาตรการในขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดี การพักการลงโทษ (parole) การใช้บ้านกึ่งวิถี และการอภัยโทษ (pardon) และมาตรการในขั้นตอนภายหลังโทษจำคุก เช่น การให้การสงเคราะห์ภายหลังปล่อย⁴⁷

2.2.1 วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เป็นมาตรการที่นำมาใช้เป็นทางเลือกที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแทนการจำคุกไว้ในเรือนจำ ซึ่งเป็นวิธีการที่นักวิชาการจำนวนมาก

⁴⁶ จาก การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ (น. 10-11), โดย จูติมา ประเสริฐ, 2553, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2553 โดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁷ แหล่งเดิม.

เห็นว่าเป็นการลงโทษที่ยังไม่อาจใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดบางประเภทได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ⁴⁸ ดังนี้

2.2.1.1 เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

แนวคิดในการลงโทษตามทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง โดยกำหนดให้การลงโทษมีวิธีการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนนิสัยหรือปรับปรุงพฤติกรรมให้สามารถเข้ากับสังคมได้ซึ่งหากปรับปรุงผู้กระทำความผิดได้ ผู้นั้นก็จะไม่เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดอีกต่อไปดังนั้น การลงโทษตามทฤษฎีนี้ จึงเป็นการแก้ไขโดยพิจารณาลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล โดยเน้นการบำบัดรักษาแทนการลงโทษเพื่อให้เกิดความเจ็บปวดทุกข์ทรมานดังเช่นการลงโทษโดยการข่มขู่หรือการทดแทน ดังนั้น วิธีการบำบัดผู้กระทำความผิดจึงไม่เน้นการลงโทษในเรือนจำ แต่อาจให้ผู้นั้นอยู่ในสังคมและใช้มาตรการคุมประพฤติหรือการบำบัดทางกายภาพหรือจิตใจแทนได้ มาตรการเหล่านี้ก่อให้เกิดวิธีการลงโทษโดยชุมชน (community sentence) ขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการในการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่ไม่เป็นอันตรายต่อสังคมแทนการนำเข้าไปกักขังในเรือนจำ⁴⁹ ประกอบกับการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับว่ามีมนุษยธรรมต่อผู้กระทำความผิดและเป็นวิธีการที่คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (human value) โดยมีพื้นฐานความคิดหรือความเชื่อที่มนุษย์สามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้ แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า ผู้กระทำความผิดทุกคนสามารถแก้ไขและปรับปรุงตนเองได้เสมอ หากแต่มีผู้กระทำความผิดบางจำพวก อาทิเช่น ผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดไปด้วยความพลั้งพลาดและไม่มีสันดานเป็นผู้ร้ายหรือกระทำความผิดที่มีโทษไม่รุนแรง ได้มีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเองโดยอาศัยมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำในรูปแบบต่างๆ แทน ซึ่งในท้ายที่สุด มาตรการนี้จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดีคืนสู่สังคมได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวผู้กระทำความผิดเองและต่อสังคมส่วนรวมได้มากกว่าการนำผู้กระทำความผิดเหล่านี้ไปคุมขังไว้ในเรือนจำ

2.2.1.2 เพื่อลดผลกระทบในทางลบอันเนื่องมาจากการใช้เรือนจำ

ผลกระทบของการใช้เรือนจำเกิดมาจากข้อด้อยของระบบเรือนจำ ซึ่งมีอยู่หลายประการ ดังนี้

⁴⁸ แหล่งเดิม.

⁴⁹ จาก กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย (น.31-33). โดย ณรงค์ ใจหาญ , 2543, กรุงเทพฯ : วิทยุชน. ลิขสิทธิ์ 2543 โดย ณรงค์ ใจหาญ.

1) เรือนจำเป็นสถานที่ที่สร้างรอยมลทินหรือสร้างตราบาป (stigma) ให้แก่ผู้ต้องขัง กล่าวคือ ผู้ที่ถูกคุมขังในเรือนจำเมื่อถูกปล่อยออกมาสู่สังคม คนในสังคมส่วนใหญ่จะไม่ยอมรับ และมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อบุคคลเหล่านั้น ทั้งยังตั้งข้อรังเกียจและตราหน้าบุคคลเหล่านั้นว่าเป็นคนต้องโทษมาก่อนและไม่อยากที่จะคบหาหรือเกี่ยวข้องกับ อันทำให้การกลับเข้าทำงานหรือศึกษาต่อ รวมทั้งการใช้ชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้ผู้กระทำความผิดที่เคยต้องโทษจำคุกไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่สังคมไม่เชื่อมั่นว่าผู้กระทำความผิดที่ผ่านการต้องโทษในเรือนจำนั้นจะสามารถกลับตัวได้อย่างแท้จริง เสมือนว่าผู้ผ่านการจำคุกในเรือนจำจะถูกตีตราจากสังคมว่าเป็นคนไม่ดีตลอดไป ซึ่งหากผู้พ้นโทษมีจิตใจที่เข้มแข็งพอหรือมีบุคคลที่ให้การช่วยเหลือในการกลับเข้าสังคม เขาเหล่านั้นก็จะสามารถผ่านพ้นการตราหน้าดังกล่าวนี้ได้ แต่หากผู้พ้นโทษไม่สามารถผ่านบททดสอบนี้ได้ เขาเหล่านั้นก็มีโอกาสที่จะกลับไปคบหาสมาคมกับผู้พ้นโทษด้วยกันเองอีก อันอาจจะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำได้ในอนาคต

2) สภาพและความเป็นอยู่ในเรือนจำส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจ ผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ แม้เรือนจำจะมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่สภาพความเป็นอยู่ของเรือนจำโดยทั่วไปแล้วในความเป็นจริงแล้วไม่ดีเท่าใดนัก ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการของเรือนจำจำเป็นต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลซึ่งแนวนโยบายทางอาญา (penal policy) ของรัฐบาลก็มักไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิดเพราะเห็นว่าบุคคลผู้ซึ่งต้องมาถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำนี้ เป็นผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองและเป็นผู้กระทำการอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้น เมื่อบุคคลเหล่านี้ถูกศาลพิจารณาและพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว รัฐบาลก็มักจะไม่ให้ความสนใจกับบุคคลเหล่านี้เสมือนว่าเขาเหล่านั้นไม่ได้มีสถานะของความเป็นพลเมืองของประเทศหลงเหลืออยู่ ซึ่งสิ่งที่สะท้อนได้อย่างชัดเจนคือ จำนวนเงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรไว้กับกรมราชทัณฑ์ในการนำมาดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำที่มักจะไม่จัดสรรเพิ่มให้ แม้จำนวนผู้ต้องขังจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก

3) การอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลานานๆ จะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของเรือนจำ (prisonization) ได้ อันจะส่งผลให้เกิดความเคยชินกับสภาพของเรือนจำและไม่เกรงกลัวเรือนจำอีกต่อไป และในท้ายที่สุดผู้กระทำความผิดก็จะเห็นว่าการกระทำความผิดเป็นเรื่องธรรมดาและเคยชินกับการกระทำความผิด อันจะทำให้การลงโทษโดยการจำคุกเรือนจำไม่มีความหมายกับบุคคลเหล่านี้อีกต่อไป ทั้งนี้เรือนจำยังได้ชื่อว่าเป็นแหล่งรวมของผู้กระทำความผิดหลายประเภท ซึ่งจากสภาพของเรือนจำที่ผู้ต้องขังจะต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้ในท้ายที่สุดผู้ต้องขังเหล่านี้จะต้องคบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเป็นผลให้เกิดการ

ถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรม ซึ่งอาจจะทำให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีส้นดามเป็นผู้ร้ายได้รับการถ่ายทอดเทคนิคดังกล่าวต่อไป และออกไปกระทำความผิดสร้างความเสียหายให้กับสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เปรียบเสมือนกับการนำเข้าไปจำคุกภายในเรือนจำ จะเป็นการก่อให้เกิดโรงเรียนอาชญากรรมที่จะสั่งสอนให้ผู้กระทำความผิดเรียนรู้และนำสิ่งที่เรียนรู้ภายในเรือนจำไปกระทำความผิดอีกและร้ายแรงขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ หากการนำคนเข้าจำคุกภายในเรือนจำไม่สามารถที่จะแก้ไขพฤติกรรมการกระทำความผิดของบุคคลนั้นได้ เปรียบเทียบกับเครื่องกรองน้ำ ถ้าเครื่องกรองน้ำมีประสิทธิภาพ เมื่อน้ำไหลผ่านก็สามารถกรองสิ่งไม่ดีของน้ำออกไป ทำให้ได้น้ำบริสุทธิ์ที่สามารถใช้บริโภคได้อย่างมีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่บริโภคน้ำนั้น แต่หากเครื่องกรองน้ำไม่ดี ไม่มีคุณภาพ น้ำที่ผ่านออกมาจากเครื่องกรองน้ำก็จะกลายเป็นน้ำที่ไม่สะอาด หลังจากออกจากเครื่องกรองน้ำก็ยังคงเป็นเหมือนเดิมหรือน้ำอาจจะสกปรกยิ่งกว่าเดิมก็เป็นได้ เมื่อปรากฏว่าอาชญากรไม่ใช่คน แต่อาชญากรเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ ดังนั้น การกลับออกมาของอาชญากรหลังจากออกจากคุกจะมีประสบการณ์มากกว่าเดิม อันจะส่งผลให้ก่ออาชญากรรมที่รุนแรงและสร้างความเสียหายมากขึ้น มีความรู้ความสามารถมากขึ้น บางส่วนอาจจะสร้างเครือข่ายจนสามารถรวมตัวกันเป็นองค์กรอาชญากรรมและก้าวหน้าไปถึงการเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติได้⁵⁰

4) เรือนจำเป็นสถานที่ที่ทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตัดออกไปจากชุมชน

เนื่องจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำนั้นเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมที่เขาเคยเป็นส่วนหนึ่ง ทำให้ในท้ายที่สุดเมื่อบุคคลเหล่านี้พ้นโทษก็จะเกิดปัญหาในการปรับตัวเข้าสู่ชุมชนหรือสังคมเดิมที่เขาเคยอยู่อีก ซึ่งการปรับตัวนี้ยังคงเป็นเรื่องยากของผู้ต้องขังที่ผ่านเรือนจำมา เนื่องจากในสังคมปัจจุบันยังไม่ยอมรับว่าผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขฟื้นฟูและกลับตัวเป็นคนดีได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบของข้อเสียดังกล่าวจากระบบการจำคุกในเรือนจำตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดบางประเภทที่ยังไม่มีความจำเป็นถึงขนาดต้องใช้เรือนจำและยังไม่สมควรจะใช้เรือนจำมาปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดเล็กน้อยหรือกระทำความผิดโดยพลั้งพลาด รวมถึงผู้กระทำความผิดหญิงที่มีเพศสภาพแตกต่างจากผู้กระทำความผิดชาย หรือผู้กระทำความผิดหญิงมีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง หรือเยาวชนหญิง ซึ่งต้องไปอยู่ในเรือนจำที่ออกแบบไว้สำหรับผู้ต้องขังที่ประกอบอาชญากรรมร้ายแรง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังชาย และลดผลกระทบที่จะเกิดกับบุตร ครอบครัวและสังคม

⁵⁰ วิกฤตราชทัณฑ์ วิกฤตกระบวนกรยุติธรรมทางอาญา. (น.19-20). เล่มเดิม.

2.2.1.3 เพื่อแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำมาจากปัจจุบันมีจำนวนผู้ต้องขังเกินจำนวนความจุของเรือนจำที่จะสามารถรองรับได้ ตามสถิติจำนวนผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ พบว่า มีจำนวนผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศจำนวน 310,595 คน แบ่งเป็นผู้ต้องขังชายจำนวน 265,744 คน และผู้ต้องขังหญิงจำนวน 44,851 คน⁵¹ ในขณะที่ความจุปกติสามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 160,000 คน⁵² โดยเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้หญิงพบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงมากที่สุดเป็นอันดับ 5 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย และบราซิล และเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิง รวมถึงแดนผู้ต้องขังหญิง ซึ่งอยู่ภายในเรือนจำชายก็พบปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ มีความแออัดยัดเยียด ประกอบกับสัดส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมกับจำนวนผู้ต้องขังเกินมาตรฐานไปมาก กล่าวคือ มาตรฐานสากลกำหนดไว้ว่าต้องมีเจ้าหน้าที่ควบคุม 1 คนต่อจำนวนผู้ต้องขัง 5 คน แต่ในความเป็นจริงแล้ว จะพบว่าจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมผู้กระทำความผิดจะมีจำนวนไม่เพียงพอ อีกทั้งเจ้าหน้าที่บางส่วนต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างอื่นภายนอกสถานที่ควบคุมอีกด้วย ทำให้มีเจ้าหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขังเพียง 1 คนต่อจำนวนผู้ต้องขัง 28 คน⁵³ ดังนั้น หากรัฐสามารถนำมาตรการที่เหมาะสมมาใช้กับผู้ต้องขังส่วนมาก โดยหาวิธีอื่นๆ ที่ไม่ใช่การจำคุกในเรือนจำ ก็จะเป็นการลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้ สาเหตุที่ต้องนำมาตรการอื่นๆ ที่ไม่ใช่การจำคุกในเรือนจำมาใช้ในการแก้ปัญหาคือผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เนื่องจากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การควบคุมและการแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในด้านการควบคุมนั้นเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขังและการปกครองดูแลผู้ต้องขังมิให้ก่อความวุ่นวาย ตลอดจนการทำร้ายวิวาทหรือรังแกผู้ต้องขังด้วยกันเอง ในส่วนของการแก้ไขผู้ต้องขัง ความแออัดยัดเยียดเป็นอุปสรรคต่อการอบรมและแก้ไขผู้ต้องขังประเภทต่างๆ เพราะจะไม่สามารถจัดให้ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังอันเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทัณฑวิทยาอีกด้วย

⁵¹ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2557). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2557. สืบค้น 17 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.correct.go.th/stat102/display/result.php?date=2014-08-01>.

⁵² นัทธี จิตสว่าง ก. (ม.ป.ป.). ข้อเสนอแนะของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ. สืบค้น 15 มกราคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/459564>.

⁵³ สถิตินักโทษถึงคุกไร้รัฐ ทางเลือกก่อนคุกแตก (อ้างถึงใน จูติมา ประเสริฐ, 2553).

2.2.1.4 เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้หลายประการ ในแง่งบประมาณของรัฐ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนสามารถประหยัดงบประมาณของรัฐได้อย่างดี เนื่องจากมาตรการดังกล่าวจะช่วยลดภาระงบประมาณด้านงบประมาณและงบบุคลากร รวมถึงค่าอาหารของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยให้กลับเข้าไปอยู่ในชุมชนอย่างเดิม โดยมีเงื่อนไขที่บุคคลเหล่านั้นต้องปฏิบัติตามนั้น แม้จะต้องใช้เจ้าหน้าที่ในการคุมความประพฤติหรือในการติดตามสอดส่องดูแล แต่ก็ใช้เพียงเล็กน้อย เพราะผู้ดูแลผู้กระทำผิดอาจใช้อาสาสมัครทำงานแทนได้ หรือหากจะมีการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์มาควบคุม ก็เป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียวและสามารถใช้ได้เป็นระยะเวลานาน ส่วนในแง่ของตัวผู้กระทำผิด การที่ผู้กระทำผิดต้องถูกจำคุกจะทำให้หมดโอกาสทำมาหากิน ขาดรายได้ในการหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ขณะเดียวกันครอบครัวของผู้กระทำผิดก็ต้องมาเยี่ยมส่งอาหารและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ให้กับผู้กระทำผิดระหว่างอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจไปจำนวนไม่น้อย เนื่องจากหากใช้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำผู้กระทำผิดยังคงสามารถหาเลี้ยงตนเองและคนในอุปการะของเขาได้ ยิ่งไปกว่านั้นผู้กระทำผิดยังคงเสียภาษี ตลอดจนครอบครัวของเขาไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐอีกด้วย

2.2.1.5 ลดปัญหาการฟ้องร้องคดีต่อศาล

กรณีมีการกระทำที่อาจกระทบต่อสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล โดยเฉพาะที่ศาลปกครอง มีผู้ต้องขังยื่นคำฟ้องทางปกครองจำนวนมาก ทั้งในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย อภัยโทษ ลดวันต้องโทษ เป็นต้น ดังนั้น หากมีการนำมาตรการลงโทษโดยการจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยก็จะลดปัญหาที่จะเกิดขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำได้อย่างดี ส่งผลให้ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล

จากวัตถุประสงค์ทั้งห้าประการ สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบหรือข้อเสียของระบบเรือนจำ และสะท้อนให้เห็นข้อดีของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดโทษทางเลือกให้กับศาล ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการในการตัดสินคดี ให้มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการเลือกโทษ โดยเฉพาะประเภทของโทษที่สนับสนุนแนวคิดของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ อันจะส่งผลให้แก่ปัญหาต่างๆ อันเกิดจากการจำคุกไว้ในเรือนจำได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกรณีการจำคุกผู้กระทำผิดที่เป็นหญิงที่กระทำผิดไม่รุนแรงหรือมิใช่อาชญากรโดยสันดาน ผู้กระทำผิดหญิงที่มีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง และผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนหญิงย่อมไม่เกิดผลดีต่อหญิงนั่นเอง

และสังคม การหามาตรการทางเลือกที่มีใช้การคุมขังให้แก่ผู้กระทำความผิดหญิงเหล่านี้ จึงเป็นเรื่องน่าสนใจและน่าศึกษาเป็นอย่างมาก

2.2.2 แนวคิดตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures หรือ The Tokyo Rules)

องค์การสหประชาชาติและ UNAFEI หรือ United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offender ได้จัดทำกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือ United Nations Standard Minimum Rules for Non custodial Measures หรือที่เรียกว่า “The Tokyo Rules” ขึ้น⁵⁴ และที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 68 (ค.ศ.1990) ได้มีมติรับกฎมาตรฐานดังกล่าว เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2533

กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ได้กำหนดสาระสำคัญที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการการนำโทษทางเลือกมาใช้กับผู้กระทำความผิดแทนการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ และที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยตามแนวทางการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดังนี้⁵⁵

กฎมาตรฐานขั้นต่ำนี้มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อที่จะส่งเสริมการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองบุคคลที่ต้องถูกใช้มาตรการทางเลือกอื่นที่ใช้แทนโทษจำคุก⁵⁶ ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการบริหารจัดการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะการดูแลผู้กระทำความผิดพร้อมๆ กับการส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม⁵⁷ และเพื่อให้ประเทศสมาชิกพัฒนาให้มีมาตรการไม่ควบคุมตัวนั้นไว้ในระบบกฎหมายของตน เพื่อเป็นทางเลือกอื่นๆ และลดการใช้โทษจำคุกด้วย ซึ่งมีขอบเขตให้ใช้กับบุคคลทุกคนเป็นผู้กระทำความผิดที่อยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าจะอยู่ระหว่างการถูกดำเนินคดี ระหว่างพิจารณาพิพากษา หรือ ถูกลงโทษ⁵⁸ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา

⁵⁴ การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ (น. 20). เล่มเดิม.

⁵⁵ จาก มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น.170-173), โดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ, และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์, ม.ป.ป., กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา. ลิขสิทธิ์ โดย มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.

⁵⁶ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 1.1 .

⁵⁷ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 1.2 .

⁵⁸ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 2.1 .

ความคิดทางการเมืองหรือความคิดเห็นทางอื่น แหล่งกำเนิดทางชาติหรือสังคม สถานะทางทรัพย์สิน กำเนิดหรืออื่นใด⁵⁹ และระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรจัดให้มีมาตรการไม่ควบคุมตัวให้มีความหลากหลายและมีขอบเขตที่กว้างขวาง ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้องคดีไปจนถึงขั้นตอนหลังศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับลักษณะและความร้ายแรงของความคิด บุคลิกภาพและภูมิหลังของผู้กระทำความผิด การคุ้มครองสังคม และการหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนและประเภทของมาตรการไม่ควบคุมตัวนั้น ควรพิจารณาถึงการปรับใช้กับโทษที่ยังคงมีอยู่เท่าที่จะเป็นไปได้ด้วย⁶⁰

สำหรับการเลือกว่าจะใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวหรือไม่นั้น ให้ประเมินตามหลักเกณฑ์ที่คำนึงถึงลักษณะและระดับความร้ายแรงของความคิด บุคลิกภาพและภูมิหลังของผู้กระทำความผิด วัตถุประสงค์ของการลงโทษและสิทธิของผู้เสียหาย⁶¹ รวมถึงคำนึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้กระทำผิดและครอบครัวด้วย⁶² คำพิพากษาที่ให้ใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวพึงถูกตรวจสอบหรือให้ผู้กระทำความผิดมีสิทธิอุทธรณ์ และต้องไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดสิทธิหนักกว่าโทษปกติที่พึงได้รับแต่แรกหากไม่มีการใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวนั้น⁶³

ในส่วนของขั้นตอนการพิจารณาคดีในศาลและการลงโทษได้กำหนดไว้ในภาคที่ 3 ของกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (กฎโตเกียว) ซึ่งให้ศาลพึงพิจารณารายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงและความประพฤติของผู้กระทำความผิดที่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีอำนาจได้จัดทำขึ้น โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดในเรื่องประวัติการกระทำความผิด พฤติการณ์การกระทำความผิดตลอดจนข้อมูลและความเห็นเกี่ยวกับวิธีการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดนั้น⁶⁴ และการที่ศาลจะพิจารณาให้ใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวกับผู้กระทำความผิดว่าจะใช้มาตรการใด ศาลพึงคำนึงถึงการบำบัดแก้ไขผู้กระทำความผิด การคุ้มครองสังคมและประโยชน์ของผู้เสียหายประกอบกันด้วย ทั้งนี้ตามข้อ 8.2 ของกฎหมายมาตรฐานดังกล่าวได้กำหนดมาตรการที่มีใช้การควบคุมตัวไว้ 13 ประการ ได้แก่ มาตรการตัดเตือนด้วยวาจา เช่น การว่ากล่าว อบรมและตัดเตือน การปล่อยโดยมีเงื่อนไข โทษทางสถานภาพหรือการตัดสิทธิ

⁵⁹ กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 2.2 .

⁶⁰ กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 2.3 .

⁶¹ กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 3.2 .

⁶² กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 3.9 และ ข้อ 3.11 .

⁶³ กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 3.10 .

⁶⁴ กฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (กฎโตเกียว) ข้อ 7 .

บางประการ มาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน เช่น โทษปรับและค่าปรับที่คำนวณตามรายได้ต่อวัน การยึดหรือริบทรัพย์สิน การสั่งให้ชดใช้เยียวยาหรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย การรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ การคุมประพฤติและการติดตามดูแลโดยคำสั่งศาล การให้ทำงานบริการสังคม การให้ไปฝึกอบรมที่สถานที่ฝึกอบรมพิเศษที่กำหนด การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัย การดูแลด้วยวิธีการอื่นที่ไม่ต้องคุมขังผู้นั้นไว้ และการผสมผสานระหว่างมาตรการต่างๆ⁶⁵ แต่ตามกฎหมายมาตรฐานฉบับนี้ไม่ได้กำหนดลักษณะและรายละเอียดของการบังคับใช้มาตรการต่างๆ ว่าจะต้องนำมาใช้ในรูปแบบใด แต่ก็สามารถอธิบายมาตรการทั้ง 13 ประการ ได้ดังนี้⁶⁶

1). มาตรการตักเตือนด้วยวาจา (Verbal sanctions)

มาตรการตักเตือนด้วยวาจา คือ การตำหนิ การห้ามหรือตักเตือนผู้กระทำความผิดโดยที่ผู้มีอำนาจพิจารณาว่ากล่าวตักเตือนมีความเห็นว่า การว่ากล่าวตักเตือนมีความเหมาะสมสามารถทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้และมีความสำนึกในสิ่งที่กระทำผิดนั้น มาตรการตักเตือนด้วยวาจาเป็นวิธีการในลักษณะการใช้วิธีการในทางปฏิบัติมากกว่าที่จะบัญญัติเป็นกฎหมายแต่อย่างไรก็ตามหากองค์กรนิติบัญญัติของแต่ละประเทศอาจนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายก็ได้⁶⁷

⁶⁵ 8.2 Sentencing authorities may dispose of cases in the following ways:

- (a) Verbal sanctions, such as admonition, reprimand and warning;
- (b) Conditional discharge
- (c) Status penalties
- (d) Economic sanctions and monetary penalties, such as fines and day-fines
- (e) Confiscation or an expropriation order
- (f) Restitution to the victim or a compensation order
- (g) Suspended or deferred sentence
- (h) Probation and judicial supervision
- (i) A community service order
- (j) Referral to an attendance centre
- (k) House arrest
- (l) Any other mode of non-institutional treatment
- (m) Some combination of the measures listed above

⁶⁶ จาก มาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย (น.15-27), โดย รวีวัฒน์ ขวมฉินันท์, 2544, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2544 โดย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁶⁷ UNAFEI (อ้างถึงใน รวีวัฒน์ ขวมฉินันท์, 2544, น.16).

ดังนั้น มาตรการตัดเงินเดือนด้วยวาจาจัดเป็นการลงโทษทางอาญาประเภทหนึ่งซึ่งนำมาใช้กับผู้กระทำ ความผิดในคดีที่มีอัตราโทษไม่รุนแรง ซึ่งผู้กระทำความผิดไม่สมควรต้องได้รับโทษจำคุก เนื่องจากการการจำคุกระยะสั้นไม่ได้ผลในการปราบปรามหรือแก้ไขลักษณะของผู้กระทำความผิด และยังส่งผลให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้เข้าไปเรียนรู้ความเป็นอาชญากรภายในเรือนจำได้

2) การปล่อยโดยมีเงื่อนไข (Conditional discharge)

การปล่อยโดยมีเงื่อนไข เป็นกรณีเมื่อบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและก่อนที่ จะมีการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข โดยพิจารณาจากอายุ ชื่อเสียง สุขภาพ ภาวะจิตใจ ความประพฤติ สภาพแวดล้อมภายใต้การควบคุม และเงื่อนไขของการปล่อยชั่วคราวนั้น⁶⁸

3) โทษทางสถานภาพหรือการตัดสิทธิบางประการ (Status penalties)

การลงโทษทางสถานภาพเป็นการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด บางประการ เช่น ไม่ให้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง หรือไม่อนุญาตให้มีใบขับขี่ ซึ่งอาจเป็นคำสั่ง ของศาลก็ได้⁶⁹

4) มาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน (Economic sanctions and monetary penalties)

มาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงิน จะเป็นมาตรการการปรับ ซึ่งได้มีการ นำมาใช้ในหลายประเทศ การปรับนี้เป็นมาตรการที่สามารถนำมาบังคับใช้ได้ทุกขั้นตอน รวมถึงขั้นตอนที่ศาลมีคำพิพากษาให้ปรับผู้กระทำความผิดหญิงได้ด้วย การพิจารณาลงโทษปรับอาจมี ความแตกต่างกันออกไป โดยศาลจะพิจารณาตามสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิด สถานภาพ ทางการเงินของผู้กระทำความผิด สถานภาพทางครอบครัว อาชีพและสุขภาพของผู้กระทำ ความผิดประกอบด้วย ทั้งนี้ การพิจารณาของศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับ เป็นลำดับแรก ดังปรากฏในหลายประเทศมีการกำหนดมาตรการลงโทษปรับในลักษณะการปรับ ตามรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day fine) ซึ่งการชำระค่าปรับอาจกำหนดให้ชำระในทันทีทันใด หรือกำหนดระยะเวลาให้ชำระค่าปรับ โดยมีเงื่อนไขในการผ่อนชำระ⁷⁰

สำหรับมาตรการบังคับในกรณีการปรับนั้น มักใช้กับกรณีความผิดเล็กน้อย เพื่อให้ กระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเหลาะแหละ ไม่กล้าที่จะลงมือกระทำความผิดดังกล่าวอีก หรือบางกรณีการปรับก็ใช้แทนการจำคุกได้ด้วย

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

5) การยึดหรือริบทรัพย์สิน (Confiscation or an expropriation order)

การยึดหรือการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการบังคับที่กระทำต่อบุคคล ซึ่งจะสามารถกระทำได้โดยยึดถือคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดเป็นหลัก เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด ศาลก็จะมีคำสั่งยึดหรือริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

6) การสั่งให้ชดใช้เยียวยาหรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย (Restitution to the victim or a compensation order)

การสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา มีความแตกต่างกับมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจและการเงินหรือการปรับที่ว่า การสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเองโดยตรง ซึ่งมาตรการนี้เป็นมาตรการที่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมได้ทางหนึ่ง อีกทั้งเมื่อทำให้ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียและมีภาระทางการเงินที่ต้องชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวก็จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กล้าที่จะลงมือกระทำความผิดที่จะสร้างความเสียหายแก่บุคคลอื่นอีก

โดยในปัจจุบัน กฎหมายของไทยมีบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544⁷¹ ที่ให้ผู้เสียหายที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายดังกล่าวกำหนดไว้ สามารถยื่นคำขอรับเงินชดเชยได้ที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม⁷² นอกจากนี้ กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้กำหนดให้กรณีที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย

⁷¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 “มาตรา 15 ให้จัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้นในกระทรวงยุติธรรม และมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(2) รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจเห็นเสนอต่อคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ...”

⁷² กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *อำนาจหน้าที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินฯ*. สืบค้น 29 เมษายน 2557, จาก <http://www.rlpd.moj.go.th/rlpdnew/index.php/2012-06-20-07-48-47>.

ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้⁷³ อันแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของบทบัญญัติของประเทศไทยในเรื่องการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้เป็นอย่างดี

7) การรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ (Suspended or deferred sentence)

มาตรการการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษเป็นมาตรการที่ใช้หลีกเลี่ยงการจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ โดยให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าบุคคลใดเมื่อได้พิเคราะห์ถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลอาจจะมีคำสั่งให้รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสกลับตัวแก้ไขเป็นคนดีภายในสังคมได้

8) การคุมประพฤติและการติดตามดูแลโดยคำสั่งศาล (Probation and judicial supervision)

มาตรการคุมประพฤติและการติดตามดูแลโดยคำสั่งศาล เกิดขึ้นเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่าผู้กระทำความผิดบางคนสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้โดยไม่ต้องนำเข้าไปจำคุกภายในเรือนจำ เช่น ผู้กระทำความผิดที่กระทำโดยพลั้งพลาดหรือที่กระทำความผิดเพราะความจำเป็น หรือกระทำความผิดเพราะความบกพร่องของบุคลิกภาพส่วนบุคคล เช่น ผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิงที่มีลักษณะทางเพศสภาพทางกายและอารมณ์แตกต่างจากผู้กระทำความผิดชาย การคุมประพฤติจึงเป็นวิธีการหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในคดีอาญา โดยให้ผู้นั้นได้ใช้ชีวิตในสังคม สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งทำให้เกิดผลดีหลายประการ ทั้งในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การประหยัดงบประมาณของรัฐและลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำอีกด้วย

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ ถ้าผู้เสียหาย มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อ เสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มีกรสืบพยานให้ยื่น คำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดง รายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้น ยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้...”

9) การให้ทำงานบริการสังคม (A community service order)

การทำงานบริการสังคมหรือการบริการสาธารณประโยชน์ หมายถึง การที่ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร⁷⁴ อันเป็นมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งศาลสามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิด โดยกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคมแทนวิธีการจำคุกภายในเรือนจำ⁷⁵

10) การให้ไปฝึกอบรมที่สถานฝึกอบรมพิเศษที่กำหนด (Referral to an attendance centre)

มาตรการการให้ไปฝึกอบรมที่สถานฝึกอบรมพิเศษที่กำหนด เป็นมาตรการหลักเกี่ยวกับการจำคุกไว้ในเรือนจำอีกมาตรการหนึ่ง ที่มีการกำหนดไว้ในกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures หรือ The Tokyo Rules)

11) การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัย (House Arrest)

มาตรการการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นมาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญา ซึ่งเป็นมาตรการการลงโทษที่ไม่รุนแรงใช้บังคับกับทั้งผู้กระทำความผิดชายและหญิง มีการนำมาใช้กันอย่างมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เป็นครั้งแรกที่รัฐฟลอริดา (Florida) ในปี ค.ศ. 1983⁷⁶ โดยเป็นมาตรการที่กระทบต่อผู้กระทำความผิดน้อยกว่าการจำคุกในเรือนจำ ซึ่งที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิดจะมีความแตกต่างกันอย่างมาก โดยในบางประเทศหลายคนอาจจะอาศัยอยู่ข้างถนน หรือที่มีความหนาแน่นหรือชุมชนแออัด ถ้าการกำหนดให้จำคุกตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดทั้งวัน จะทำให้สถานที่ที่เป็นบ้านของผู้กระทำความผิดกลายเป็นเรือนจำแทน ดังนั้น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงดังกล่าว ศาลสามารถกำหนดระยะเวลาในการสั่งจำคุกหรือจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยได้ เช่น การอนุญาตให้ทำงานในเวลากลางวัน แต่ให้ควบคุมตัวในเวลากลางคืน ซึ่งการสั่งให้จำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยนี้ ศาลต้องได้รับการสนับสนุนข้อมูลที่เพียงพอเพื่อที่ศาลจะสามารถแยกแยะคดีที่สามารถใช้การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยได้⁷⁷ ทั้งนี้ นิยม

⁷⁴ Administration Office of The United States Courts, Division of Probation (อ้างถึงใน รัวีวัฒน์ ชวมณีนันท์, 2544, น.21).

⁷⁵ Warren Young (อ้างถึงใน รัวีวัฒน์ ชวมณีนันท์, 2544, น.22).

⁷⁶ From *Between prison and probation Intermediate Punishments in a Rational Sentencing System* (p.216), by Norval Morris and Michael Tonry, 1990, New York : Oxford University Press, Inc.

⁷⁷ From *Handbook of basic principles and promising practices on Alternative to Imprisonment.* (p. 38), by United Nations Office on Drugs and Crime, 2007 New York :United Nations publication.

ใช้กันอยู่ 2 แบบ⁷⁸ คือ แบบสำหรับใช้ในชั้นก่อนการส่งตัวไปจำคุกในเรือนจำ (Front-Door Program) ซึ่งรัฐที่ใช้และเป็นที่ยอมรับ คือ รัฐฟลอริดา (Florida) และแบบสำหรับใช้ในชั้นต่อจากการลงโทษจำคุกและได้รับการพักการลงโทษ (Back-Door Program) ซึ่งรัฐที่ใช้และเป็นที่ยอมรับ คือ รัฐโอกลาโฮมา (Oklahoma)⁷⁹

การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นบทลงโทษที่มีความยืดหยุ่นมากที่สุด ระยะเวลาของการลงโทษอาจสั้นเพียงไม่กี่ชั่วโมงหรืออาจจะควบคุมตลอดเวลาหลายปี โดยอาจนำมาใช้ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ชั้นระหว่างพิจารณา ใช้เป็นโทษแทนการลงโทษจำคุกภายในเรือนจำ ใช้ในชั้นพักการลงโทษหรือปล่อยตัวผู้ต้องขังออกจากเรือนจำอย่างมีเงื่อนไขภายใต้การคุมประพฤติของฝ่ายบริหาร

การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นต่อการป้องกันผลกระทบอันเนื่องมาจากสภาพผู้ต้องขังในเรือนจำพร้อมกับการให้โอกาสกับผู้กระทำความผิดในการแก้ไขฟื้นฟูโดยการฝึกอบรมและพัฒนาตนเองในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำความผิดต่อทรัพย์สินที่มีราคาเล็กน้อย ผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรงหรือมิใช่อาชญากรโดยสันดาน ผู้กระทำความผิดหญิงที่มีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง และผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนหญิง เป็นต้น

12) การดูแลด้วยวิธีการอื่นที่ไม่ต้องคุมขังผู้นั้นไว้ (Any other mode of non-institutional treatment)

มาตรการการดูแลอย่างอื่นที่ไม่ใช่การคุมขังผู้นั้นไว้ อาจเป็นการมาตรการที่ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปยังศูนย์ควบคุมตัวที่มีลักษณะคล้ายศูนย์เยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการฝึกอบรมวิชาชีพให้กับผู้กระทำความผิด

13. ผสมผสานระหว่างมาตรการต่างๆ (Some combination of the measures listed above)

กฎหมายฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures หรือที่เรียกว่า “The Tokyo Rules” ได้กำหนดว่าให้มีการผสมผสานมาตรการต่างๆ เพื่อนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดด้วย อาทิเช่น การควบคุมและสอดส่องแบบเข้ม (Intensive probation supervision) การฝึกแบบค่ายทหาร (Boot camp) และรูปแบบของบ้านกึ่งวิถี (Half way)

สรุปได้ว่า มาตรการหลีกเลี่ยงการจำคุกไว้ในเรือนจำตามกฎหมายฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือ United Nations Standard Minimum

⁷⁸ มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย. (น.23). เล่มดิม.

⁷⁹ *Between prison and probation : Intermediate Punishments in Rational Sentencing System* (p.213). Op.cit.

Rules for Non-custodial Measures หรือที่เรียกว่า “The Tokyo Rules” ซึ่งมีจำนวน 13 มาตรการ มีวัตถุประสงค์หลักในการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวในเรือนจำซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียอีกหลายประการ ทั้งนี้ หากได้มีการศึกษามาตรการดังกล่าว เพื่อนำเอามาใช้เป็นโทษทางเลือกให้กับศาล ในการใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรงหรือมิใช่อาชญากร โดยสันดาน ผู้กระทำความผิดหญิงที่มีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง และผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนหญิง ก็จะช่วยลดปัญหาผู้ต้องขังสั้นเรือนจำ หรือผลกระทบที่เกิดจากการจำคุกไว้ในเรือนจำได้เป็นอย่างดี

2.3 แนวคิดในการลงโทษในชุมชน (Community Sentence)

แนวคิดในการลงโทษในชุมชนเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งสอดคล้องตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว ดังจะได้อธิบายถึงความหมาย วัตถุประสงค์และรูปแบบของการลงโทษในชุมชน ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของการลงโทษในชุมชน

การลงโทษในชุมชนเป็นมาตรการที่แก้ไขผู้กระทำความผิดโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ซึ่งการแก้ไขผู้กระทำความผิดในชุมชน (community-based corrections) หมายถึง การนำทรัพยากรชุมชน (community resource) ทั้งหลายที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้สังคมยอมรับได้ ทรัพยากรเหล่านั้น ได้แก่ ศูนย์งานบริการสังคม (community service centers) บ้านกึ่งวิถี (halfway house) งานคุมประพฤติ งานพักการลงโทษ(parole) โครงการก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขัง (prerelease programs) สถานบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดและสุรา รวมถึงโครงการอื่นๆ ที่ได้รับการวางรูปแบบเพื่อผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะ ซึ่งรูปแบบของโครงการต่างๆ ที่ใช้ในการแก้ไขผู้กระทำความผิดในชุมชนก็คือ ระบบการให้บริการอย่างหนึ่งนั่นเอง โดยชุมชนจะเป็นผู้จัดหาบริการที่จำเป็นสำหรับผู้กระทำความผิดที่อาจจะยังอยู่ในเรือนจำและผู้ที่เคยเข้าไปอยู่บ้างแล้ว เช่น ผู้ถูกคุมความประพฤติ ผู้ได้รับการพักโทษ ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ออกไปทำงานนอกเรือนจำเป็นการชั่วคราว เป็นต้น ทั้งนี้ แนวคิดดั้งเดิมของการแก้ไขผู้กระทำความผิดในชุมชนเริ่มมาจากยุโรปตะวันตกและประเทศอังกฤษ ต่อมาเจริญเติบโต โดยได้รับการปรับปรุงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา⁸⁰ นอกจากนี้ ยังมีคำที่มี

⁸⁰ การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย (น.25). เล่มเดิม.

ความหมายไปในแนวทางเดียวกัน คือ การแก้ไขในชุมชน (community corrections) ซึ่งเป็นมาตรการไม่ควบคุมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับคำพิพากษาทั้งหมดหรือบางส่วนให้อยู่ในชุมชน⁸¹

จากแนวคิดของคนส่วนใหญ่ที่มักมีความเข้าใจและความเชื่อว่า เมื่อผู้กระทำผิดฝ่าฝืนกฎหมายที่เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว ก็ควรต้องถูกลงโทษหรือกักขังเอาไว้ให้ห่างจากชีวิตประจำวัน และสังคมของพวกตนให้มากที่สุด และต้องการให้ลงโทษเพื่อให้เกิดความสาสมกับการกระทำผิด และวิธีการที่คนเหล่านี้คิดว่าจะเกิดความสาสมดังการกระทำ ต้องเป็นวิธีการจำคุกหรือประหารชีวิตกับบุคคลเหล่านั้น อีกทั้งคนเหล่านี้ยังคิดว่าการลงโทษผู้กระทำผิดด้วยมาตรการใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่โทษจำคุกหรือโทษที่รุนแรงกว่าจะไม่มี ความรุนแรงเพียงพอที่จะจัดการกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและสร้างความปลอดภัยให้กับสังคมได้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเท่านั้น อันเป็นแนวคิดที่สวนทางกับแนวคิดของการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน ซึ่งการลงโทษในชุมชนเป็นการลงโทษที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ โดยเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ซึ่งแต่เดิมการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้ชุมชนบำบัดนี้จะปรากฏในรูปแบบของการใช้คำสั่งคุมประพฤติ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนจาก “คำสั่งคุมประพฤติ” มาเป็น “คำสั่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยชุมชน” (community rehabilitation order) แล้ว โดยพระราชบัญญัติ Crime and Disorder Act 1998 การลงโทษในชุมชน (community sentence) จะต้องได้รับการพิพากษาจากศาลก่อน โดยศาลจะต้องพิจารณาจากรายงานการสืบเสาะโดยการรวบรวมของพนักงานคุมประพฤติในกรณีผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ หรือจากรายงานการสืบเสาะของเจ้าพนักงาน Youth Offending Team ในกรณีผู้กระทำผิดเป็นเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 10-17 ปี ทั้งนี้การลงโทษในชุมชน (community sentence) ได้ถูกนำมาใช้ในกฎหมายครั้งแรกในปี ค.ศ.1907 ในรูปแบบของการคุมประพฤติ (probation) ผู้กระทำผิด ในปัจจุบันนี้ได้มีข้อกำหนดอนุญาตให้ผู้พิพากษา (judges) และผู้พิพากษาในศาลแขวง (magistrates) มีสิทธินำการลงโทษ (punishment) โปรแกรมต่างๆ (programmes) และมาตรการควบคุมดูแล (supervision) มาใช้ร่วมกันได้ ทั้งนี้ยังสามารถที่จะนำข้อกำหนดจำนวน 12 ข้อที่มีความแตกต่างกัน เข้ามาใช้เชื่อมโยงกันได้ ทั้งนี้ ในแต่ละมาตรการที่ได้ถูกกำหนดนี้ก็เพื่อให้เป็นการลงโทษ (punish) เปลี่ยนแปลง (change) ควบคุม (control) และช่วยผู้กระทำผิดให้ห่างไกลออกจากอาชญากรรม (help the offender turn away from crime) นอกจากนี้ บทลงโทษ

⁸¹ Leanne Fital Alarid, Paul Cromwell and Rolando V. del Carmen (อ้างถึงใน จูติมา ประเสริฐ, 2553, น. 25).

ในชุมชนยังสามารถที่จะจัดให้มีการประสานการลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังผลอย่างมากในการลดการกระทำความผิดซ้ำและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้กระทำผิด⁸²

2.3.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษในชุมชน

2.3.2.1 ผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำความผิดที่ลงกระทำไม่ร้ายแรงหรือกระทำความผิดโดยพลั้งพลาด อันเป็นกรณีที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดที่มีสันดานชั่วร้าย จึงยังไม่สมควรที่จะนำบุคคลเหล่านั้นไปอยู่ในเรือนจำ เนื่องจากการนำเข้าไปจำคุกในเรือนจำย่อมส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดหลายประการ หากมีการเข้าไปเรียนรู้ความเป็นอาชญากรภายในเรือนจำ จะทำให้ยากที่จะแก้ไขเยียวยาในภายหลัง ดังนั้น จึงควรจะนำวิธีการแก้ไขฟื้นฟูเขาภายในชุมชน เพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้นการจองจำเขาภายในเรือนจำ

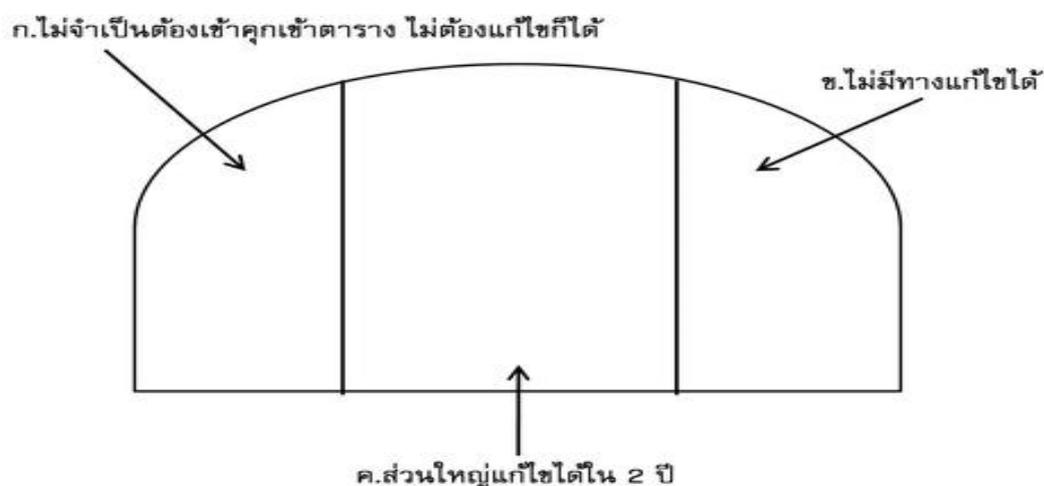
ในเรื่องนี้ อาจารย์ ดร. นัทธี จิตสว่าง⁸³ รองผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย และอดีตรอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขผู้กระทำความผิดในชุมชน โดยอาศัยการอธิบายตามทฤษฎีบัว 3 เหล่า โดยพัฒนาต่อยอดจากแนวความคิดในการแบ่งประเภทของผู้กระทำความผิดของอาจารย์ทวี ชูทรัพย์ ดังรายละเอียด ดังนี้

การพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิด ถ้าสังคมจะเน้นการลงโทษเพื่อการแก้ไขแล้ว การลงโทษหรือการกำหนดโทษจะต้องคำนึงถึง “ตัวผู้กระทำความผิด” หรือภูมิหลังของผู้กระทำความผิดมากกว่าหรือเท่ากับ “การกระทำความผิด” คนที่ทำความผิดร้ายแรงเหมือนกันแต่อาจมีภูมิหลังหรือที่มาของการกระทำความผิดนั้นแตกต่างกัน ดังนั้น การลงโทษเพื่อการแก้ไขจึงควรลงโทษด้วยวิธีการหรือระยะเวลาที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน เช่น โทษจำคุก อาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมในการใช้เป็นวิธีการแก้ไขคนที่ทำผิดให้กลับตัวกลับใจเข้าสู่สังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้กระทำความผิดแต่ละประเภท โดยอาจารย์ทวี ชูทรัพย์ ได้แบ่งประเภทของผู้กระทำความผิดออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภท ก ประเภท ข และประเภท ค

ดังแผนภาพดังต่อไปนี้

⁸² การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ. (น. 24-26). เล่มเดิม.

⁸³ นัทธี จิตสว่าง ช. (ม.ป.ป.). จากอาจารย์ถึงศิษย์. สืบค้น 13 พฤษภาคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/521094> .

ภาพที่ 2.1 แผนภาพแสดงการแยกประเภทของผู้กระทำความผิด

จากแผนภาพที่ 2.1 ดังกล่าวข้างต้นนี้ สามารถอธิบายแยกประเภทของผู้กระทำความผิดได้ว่า ผู้กระทำความผิดประเภท ก. เป็นพวกทำผิดโดยพลังพลาด ไม่ได้มีสันดานเป็นผู้ร้าย จึงไม่จำเป็นต้องแก้ไขอะไร

ผู้กระทำความผิดประเภท ข. คือพวกที่แก้ไขอย่างไรก็ได้ ยากต่อการแก้ไข

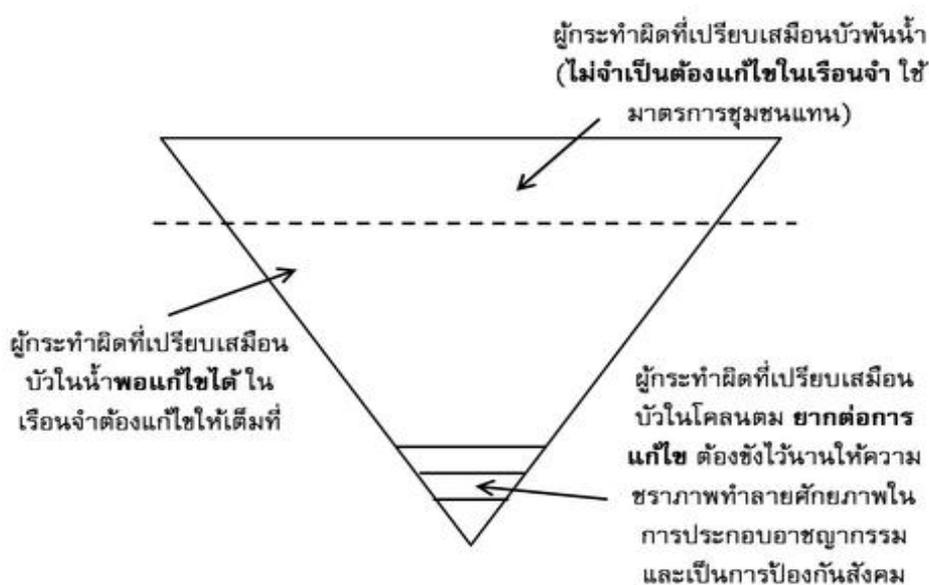
ผู้กระทำความผิดประเภท ค. คือผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ซึ่งสามารถแก้ไขได้ แต่จะต้องกระทำแก้ไขภายใน 2 ปี ซึ่งกำหนดระยะเวลา 2 ปีนี้ เป็นคำพิเศษของกระบวนการลงโทษเพื่อการแก้ไข กล่าวคือ ผู้ที่จะแก้ไขได้นั้น จะต้องแก้ไขภายใน 2 ปี เมื่อพ้น 2 ปีไปแล้ว ถ้าไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ ก็ต้องแปลว่าผู้กระทำความผิดคนนั้นไม่มีทางแก้ไขได้ ถ้าจะแก้ไขได้ก็ต้องภายใน 2 ปี แต่ถ้าคนคนนั้นยังต้องอยู่ในคุกเลยกว่า 2 ปีขึ้นไปก็อาจกลับไปทำซ้ำได้อีก เพราะไปเรียนรู้จากพวกผู้ต้องขังที่เป็นคนชั่ว

จากแนวความคิดของอาจารย์ทวี ชูทรัพย์ดังกล่าว อาจารย์ ดร.นันทิ จิตสว่าง ได้พัฒนา กลายมาเป็นทฤษฎีบัว 3 เหล่า คือ การเปรียบเทียบและจำแนกผู้กระทำความผิดออกเป็น 3 ประเภท คือ ผู้กระทำความผิดที่เสมือนบัวพื้บัวน้ำ ผู้กระทำความผิดที่เปรียบเสมือนบัวในน้ำ และผู้กระทำความผิดที่เปรียบเสมือนบัวในโคลนตม

ผู้กระทำความผิดประเภทบัวพื้บัวน้ำ เป็นพวกที่กระทำความผิดโดยพลังพลาด กระทำความผิดในคดีไม่ร้ายแรง ไม่กระทำความผิดซ้ำซาก ไม่เป็นอันตรายต่อสังคมและโอกาสที่จะทำผิดซ้ำมีน้อย ผู้กระทำความผิดพวกนี้ไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการจำคุกในเรือนจำ การนำคนเหล่านี้มาไว้ในเรือนจำ จะทำให้ยากต่อการแก้ไขเพราะจะเกิดความเคยชิน การเรียนรู้ และการติเตียน

ส่วนผู้กระทำความผิดพวกที่เปรียบเสมือนบัวในตม เป็นพวกที่ยากต่อการแก้ไข เพราะถูกขัดเกลา เลี้ยงดู เติบโตมาในสภาพแวดล้อม เหลวแหลก หล่อหลอมเขาขึ้นมาตั้งแต่เด็ก เป็นเวลาหลายปี การจะหวังให้มาแก้ไขเพียงในคุกเพียง 2 – 3 ปี เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ นอกจากนี้ สังคมยังไม่ยอมรับคนเหล่านี้ ดังนั้น คนเหล่านี้จึงเป็นอันตรายต่อสังคมและจะกระทำความผิดซ้ำซากต่อไปเรื่อยๆ ทำให้สังคมยังไม่ยอมรับคนเหล่านี้ จึงควรใช้มาตรการจำคุกในเรือนจำเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อให้ความชราภาพทำลายศักยภาพในการประกอบอาชญากรรม

ส่วนประเภทสุดท้ายคือ บัวในน้ำ เป็นผู้กระทำความผิดจำพวกที่อยู่ตรงกลางระหว่างบัวพื้นน้ำและบัวในตม จำเป็นที่จะต้องแก้ไขผู้กระทำความผิดดังกล่าวให้เต็มที่ ดังปรากฏตามแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 2.2 แผนภาพแสดงการแก้ไขผู้กระทำความผิดแยกตามประเภทของการกระทำความผิด

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต้องคำนึงถึงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแต่ละประเภท และแยกปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละประเภท ปัญหาปัจจุบันของกระบวนการยุติธรรมของไทย คือ การขาดระบบการกรองคน หรือไม่สามารถแยกปฏิบัติต่อคนทั้งสามประเภทนี้ จึงทำให้ผู้กระทำความผิดทั้งสามประเภทได้รับการปฏิบัติที่ไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก กล่าวคือ ไม่สามารถแยกผู้ร้ายออกจากคนที่กระทำความผิดลั้งพลาดหรือคนที่เป็นผู้ร้ายกับคนที่ทำผิดโดยลั้งพลาดได้รับการลงโทษที่ไม่แตกต่างกัน อาจารย์ ดร. นัทธี จิตสว่างจึงเสนอให้มีการปฏิรูป 3 แนวทาง คือ

แนวทางที่หนึ่ง ปฏิรูปวิธีการลงโทษ ให้มีวิธีการลงโทษหรือการปฏิบัติต่อคนที่ทำผิดที่หลากหลายเป็นทางเลือกในการลงโทษต่อผู้กระทำผิดมากขึ้น เช่น การใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนแทนการใช้มาตรการจำคุก ซึ่งเป็นโทษขอดนิยมนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาแนวทางในการลงโทษให้กับผู้กระทำความผิดหญิง โดยไม่ใช่เรือนจำ สำหรับผู้กระทำความผิดหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรงหรือมิใช่อาชญากรโดยสันดาน ผู้กระทำความผิดหญิงที่มีครรภ์หรือมีบุตรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง และผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนหญิง

แนวทางที่สอง ปฏิรูประบบการกำหนดโทษ ให้มีการนำภูมิหลังของผู้กระทำความผิดมาประกอบในการกำหนดโทษมากขึ้น เพื่อให้ผู้ร้ายที่ทำผิดเบาแต่กระทำผิดซ้ำซาก มีโอกาสที่จะได้รับโทษหนัก และคนพลังพลาดที่ทำผิดร้ายแรงได้รับโทษเบา

แนวทางที่สาม ปฏิรูประบบการลดโทษ เพราะผู้ร้ายกับคนทำผิดโดยพลังพลาดได้รับการลดโทษไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการลดโทษคำนึงถึงพฤติกรรม ขณะอยู่ในเรือนจำเป็นหลัก แต่พฤติกรรมก่อนเข้าเรือนจำและพฤติกรรมในอนาคตก็น่าคำนึงลงมา

2.3.2.2 ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมหลายประเทศในโลก รวมถึงประเทศไทย คือ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ไม่สามารถที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากสถานการณ์ในการจำคุกผู้กระทำความผิด รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่จะทำหน้าที่ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่เพียงพอ การลงโทษในชุมชนจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวโดยไม่นำผู้กระทำความผิดเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาผู้กระทำความผิดล้นเรือนจำได้

2.3.2.3 การแก้ไขผู้กระทำความผิด กรณีที่นำผู้กระทำความผิดในคดีอาญาทั้งชายและหญิงเข้าไปปรับโทษภายในเรือนจำ ก่อให้เกิดการสูญเสียงบประมาณของภาครัฐจำนวนมาก การนำวิธีการลงโทษในชุมชนมาใช้ก็เพื่อจะช่วยลดงบประมาณรายจ่ายของรัฐในส่วนนี้ นำมาสู่การพัฒนาประเทศหรืออาจนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของไทย หรือปฏิรูปประเทศไทยตามแนวคิดของกลุ่มคนบางคนก็ทำได้

2.3.2.4 วัตถุประสงค์ของการลงโทษในชุมชนอีกประการหนึ่ง คือ การลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการจำคุกไว้ในเรือนจำ ที่จะสร้างผลกระทบให้เกิดแก่ผู้ต้องขัง คนในสังคมไม่ให้โอกาส กลายเป็นคนที่สังคมเรียกและตราหน้าว่า คนขี้คุก ไม่สามารถประกอบอาชีพหรือทำงานบางอย่างได้ ทั้งนี้ กรณีผู้กระทำความผิดหญิง การลงโทษในชุมชน ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อครอบครัวและสังคมของผู้กระทำผิดหญิง ผู้กระทำผิดหญิงยังสามารถเลี้ยงดูบุตรและครอบครัว ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตรของตนได้ในสังคม ช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

2.4 แนวคิดของมาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment)

มีการพัฒนาแนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษที่มีระดับความรุนแรงน้อยกว่าการจำคุก และเข้มงวดยิ่งกว่าการคุมประพฤติปกติ เรียกว่า มาตรการลงโทษระดับกลาง (Intermediate punishment) มาตรการดังกล่าว ได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การทำงานบริการสังคม ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก การจำคุกหรือจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัย ศูนย์กักขังผู้ถูกคุมประพฤติ และค่ายคุมประพฤติแบบเคร่งครัด ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษระดับกลางในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ ฯลฯ ได้นำมาใช้เป็นมาตรการทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับทั้งผู้กระทำความผิดทั้งชายและหญิงมากกว่าสิบปีแล้ว ช่วยลดปัญหาความแออัดภายในเรือนจำ และลดงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังเพิ่มมูลค่าจากการทำงานบริการสังคมที่ไม่ได้มีค่าตอบแทน ทำให้สังคมรวมทั้งผู้เสียหายได้รับการชดเชยด้วยผลการทำงานของผู้กระทำความผิด⁸⁴ อย่างไรก็ตามการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ต้องหาวิธีการควบคุมและติดตามสอดส่องอย่างเข้มงวด เนื่องจากผู้กระทำความผิดสามารถพักอาศัยและดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชน สามารถทำงานได้ภายในชุมชน การหามาตรการควบคุมหรือติดตามสอดส่องจึงเป็นมาตรการสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของสังคม

2.4.1 ความหมายของมาตรการลงโทษระดับกลาง

การลงโทษระดับกลาง เป็นวิธีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของเจ้าหน้าที่ เป็นทางเลือกแทนการคุมประพฤติและการจำคุกแบบดั้งเดิม โดยผู้กระทำความผิดจะถูกคุมความประพฤติและมีเงื่อนไขพิเศษที่เข้มงวดหลายประการ เช่น การรายงานตัวที่ค่อนข้างถี่กว่าการคุมประพฤติแบบทั่วไป การเข้าศูนย์พักพิงหรือศูนย์ควบคุมผู้ถูกคุมความประพฤติ การเข้าค่ายฝึกอบรมแบบทหาร การใช้โทษจำคุกผสมผสานกันกับการคุมประพฤติ (Split Sentence) การจำคุกหรือกักขังไว้ในที่อยู่อาศัยของตนเองโดยมีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบชำระค่าปรับ ชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และทำงานบริการสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการควบคุมดูแลอย่างเคร่งครัดและเข้มงวดกว่าการคุมประพฤติที่เรารู้จักกัน แต่กระนั้นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวก็ยังคงประหยัดกว่าการจำคุกภายในเรือนจำมาก⁸⁵ เนื่องจากคำในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Intermediate sanction , Intermediate punishment จึงอาจแปลคำนี้ว่า มาตรการลงโทษระดับกลาง หรือ มาตรการบังคับระดับกลาง หรือเรียกว่า

⁸⁴ การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย (น.1-2). เล่มเดิม.

⁸⁵ แหล่งเดิม.

การลงโทษระดับกลาง ก็ได้ โดยศาลจะใช้วิธีการนี้หากเห็นว่า การคุมประพฤติแบบเดิมเบาจนเกินไป แต่การจำคุกเต็มรูปแบบยังไม่จำเป็นสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าว⁸⁶

2.4.2 วัตถุประสงค์ของมาตรการลงโทษระดับกลาง

วัตถุประสงค์หลักของมาตรการลงโทษระดับกลาง คือ การลดจำนวนผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางด้านงบประมาณ เพราะกระบวนการยุติธรรมเน้นไปที่การลงโทษตามแนวคิดสำนักดั้งเดิม และการใช้คำพิพากษาแบบกำหนดตายตัว⁸⁷ นอกจากนี้มาตรการดังกล่าวยังมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของผู้กระทำความผิด สร้างกลไกการควบคุมผู้กระทำความผิดที่ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการจำคุกในเรือนจำ ซึ่งสิ้นเปลืองงบประมาณ ทั้งยังสามารถขยายขอบเขตการนำไปใช้ยังผู้ถูกคุมประพฤติทั้งในชั้นรอการลงโทษและชั้นพักโทษที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการคุมประพฤติอีกด้วย⁸⁸

2.4.3 รูปแบบของมาตรการลงโทษระดับกลาง

มาตรการลงโทษระดับกลางที่ควรทำความเข้าใจเพื่อนำมาพิจารณาปรับใช้ในประเทศไทยได้แก่⁸⁹

2.4.3.1 การทำงานบริการสังคม (Community Service)

การทำงานบริการสังคมเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดต้องทำงานให้กับชุมชน คล้ายกับเป็นการชดเชยความเสียหาย โดยเน้นการใช้แรงงานมากกว่าการชำระเป็นตัวเงิน เช่น การทำความสะอาดชุมชน ทำงานให้บ้านพักคนชรา ดูแลเด็กที่ยากไร้ นำวิชาความรู้ที่ตนเองมีไปใช้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น โดยศาลมีอำนาจสั่งให้ไปทำงานบริการสังคมเพียงอย่างเดียวหรือให้ทำควบคู่ไปกับการคุมประพฤติด้วยก็ได้ การนำการทำงานบริการสังคมมากำหนดเป็นมาตรการลงโทษระดับกลางสามารถใช้ได้กับทั้งผู้กระทำความผิดชายและหญิง แต่ต้องกำหนดระยะเวลาการทำงานไม่น้อยจนเกินไป เพราะหากมีจำนวนน้อยมากก็เปรียบเสมือนไม่ใช่ลักษณะของการลงโทษ การกำหนดจำนวนชั่วโมงในมลรัฐจอร์เจีย กำหนดให้ทำงานบริการสังคมมากถึง 132 ชั่วโมง และใช้การคุมประพฤติแบบเข้มงวดไปพร้อมกันด้วย ซึ่งการกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานที่เหมาะสม การตรวจสอบการทำงานบริการสังคม และการกำหนดประเภทของงานในต่างประเทศจะให้เป็นดุลพินิจของพนักงานคุมประพฤติ เพราะพนักงาน

⁸⁶ แหล่งเดิม.

⁸⁷ Abadinsky, Howard. (อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2551. น.29)

⁸⁸ การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย (น.30). เล่มเดิม.

⁸⁹ แหล่งเดิม.

คุมประพฤติจะมีข้อมูลและมีการจำแนกผู้ถูกคุมความประพฤติอย่างเป็นระบบ จึงสามารถวางลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้ถูกคุมความประพฤติได้ค่อนข้างดี อีกทั้งยังมีงบประมาณเพียงพอในการจัดเจ้าหน้าที่ออกดูแลตรวจสอบการทำงานบริการสังคมยังหน่วยงานที่รองรับอีกด้วย

2.4.3.2 การจำคุกหรือกักขังไว้ในที่อยู่อาศัย (House Arrest , Home Confinement, Home Detention)

การจำคุกหรือกักขังไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในที่อยู่อาศัยของตนเองทุกวันในช่วงเวลาหนึ่ง จะออกจากบ้านได้เฉพาะกรณีที่ไปทำงาน ไปศึกษาเล่าเรียน หรือรับคำปรึกษาแนะนำ วิธีการนี้มักใช้เป็นส่วนหนึ่งในการคุมความประพฤติแบบเข้มงวดใช้ได้กับผู้กระทำผิดทั้งชายและหญิง และที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ด้วย

การตรวจสอบการเข้ามาตราการนี้อาจตรวจสอบผ่านทางโทรศัพท์และการออกไปสอดส่องที่บ้านของผู้กระทำความผิดเอง หรืออาจผ่านทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่เรียกว่า “การควบคุมด้วยเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring – EM)” ซึ่งมีการใช้อยู่ 2 แบบ คือ การติดต่อแบบต่อเนื่อง (Continuous contact) และการติดต่อแบบกำหนด (Programmed contact) โดยการติดต่อแบบต่อเนื่อง (Continuous contact) คือ การให้ผู้กระทำความผิดสวมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ส่งสัญญาณผ่านตัวรับ (Receiver) ที่ต่อกับโทรศัพท์ที่บ้านของบุคคลนั้น หากผู้กระทำความผิดออกนอกเขตบ้าน อุปกรณ์จะส่งสัญญาณผ่านโทรศัพท์ไปยังศูนย์ควบคุม ส่วนการติดต่อแบบกำหนด (Programmed contact) เป็นวิธีที่ให้คอมพิวเตอร์จากศูนย์ควบคุมสุ่มหมุนหมายเลขแบบอัตโนมัติไปยังผู้กระทำความผิดที่ถูกจำคุกหรือกักขังไว้ที่บ้าน เพื่อตรวจสอบว่ายังอยู่ที่บ้านของตนเองหรือไม่ โดยคอมพิวเตอร์จะเช็คเสียงของผู้รับสายด้วยว่าเป็นของผู้กระทำความผิด ซึ่งก่อนจะเข้าโปรแกรมจะมีการบันทึกเสียงของผู้กระทำผิดเก็บไว้ล่วงหน้าในคอมพิวเตอร์ของศูนย์ควบคุมเพื่อเปรียบเทียบ หรืออาจใช้เครื่องตรวจสอบสัญญาณแบบมือถือเพื่อดูว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในบ้านหรือไม่ โดยเจ้าหน้าที่ไม่ต้องเข้าไปในตัวบ้านด้วยตนเอง เพียงแต่เปิดเครื่องมือเมื่อขับรถผ่านบริเวณบ้านเท่านั้น ทำให้ประหยัดเวลาเสียงอันตรายน้อยลง หากต้องเข้าไปในพื้นที่เสี่ยงภัย

ในรัฐอิลลินอย สหรัฐอเมริกา จะใช้วิธีการกักขังที่บ้านเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขคุมความประพฤติ ศาลอาจสั่งให้ผู้ถูกกักขังที่บ้านตั้งแต่ 30 วันจนถึง 120 วัน หรือ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควร ทั้งนี้ผู้ถูกคุมความประพฤติต้องเสียค่าธรรมเนียมการถูกกักขังไว้ที่บ้านด้วย

2.4.3.3 การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด (Intensive Probation Supervision หรือ IPS หรือ Intensive Supervision of Probation หรือ ISP)

การคุมความประพฤติแบบเข้มงวดเป็นวิธีการที่ใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด โดยเน้นความเข้มงวดกับเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวในชุมชน เพื่อเลี่ยงการจำคุกและลดการกระทำความผิดในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับชุมชน เพื่อดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติให้รับผิดชอบต่อความผิดของตนเอง เช่น การชดใช้ค่าเสียหาย แก่เหยื่อ หรือการทำงานบริการสังคม เป็นต้น

2.4.3.4 ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Probation Diversion Center)

การอยู่ในศูนย์เลี้ยงโทษจำคุกมีกระบวนการคล้ายกับหอพักนักศึกษา ผู้ถูกคุมความประพฤติค่อนข้างมีอิสระ สามารถออกไปทำงานตามปกตินอกศูนย์ได้ แต่ต้องจ่ายค่าที่พัก และค่าอาหารภายในศูนย์ และเมื่อกลับเข้าศูนย์ ก็ต้องทำตามกฎ ระเบียบต่างๆด้วย

2.4.3.5 ศูนย์กักขังผู้ถูกคุมความประพฤติ (Probation Detention Center)

ผู้ถูกคุมความประพฤติจะถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ในศูนย์ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ สะดวกสบายพอสมควร ใช้ระบบรักษาความปลอดภัยขั้นต่ำแบบเรือนจำ การรักษาระเบียบวินัยยังไม่ค่อยเข้มงวดมากนัก และวิธีการนี้อาจใช้กับผู้ถูกคุมความประพฤติที่กระทำผิดเงื่อนไขตามที่ ศาลกำหนดก็ได้

2.4.3.6 การคุมความประพฤติแบบค่ายทหาร (Probation Boot Camp) หรือการคุมความประพฤติแบบให้ตกใจกลัว (Shock Probation)

การคุมความประพฤติแบบค่ายทหาร หรือ การคุมความประพฤติแบบให้ตกใจกลัว หรืออาจเรียกการลงโทษแบบนี้โดยดูจากลักษณะของการลงโทษ เรียกว่า คำพิพากษาแบบแยกส่วน (Split Sentence) เพราะส่วนแรกของคำพิพากษาอาจให้เข้าเรือนจำหรือส่งตัวเข้า Boot Camp ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีใช้เรือนจำ ส่วนที่สองจะใช้วิธีคุมความประพฤติต่อหลังจากเข้าเรือนจำแล้ว

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิง

แต่เดิมสหประชาชาติกำหนดมาตรฐานที่ใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้ในกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (The Tokyo Rules) แต่มาตรฐานดังกล่าวได้มีการนำใช้กว่า 50 ปีมาแล้ว จึงไม่เอื้อต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งไม่มีข้อกำหนดเฉพาะที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังหญิงอย่างเพียงพอ⁹⁰ ดังนั้น พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาจึงทรงผลักดันให้มีข้อกำหนด

⁹⁰ นัทธี จิตสว่างก. (ม.ป.ป). *ผู้หญิงในเรือนจำ*. สืบค้น 30 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.gotoknow.org/posts/503438>.

สหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำขึ้น อันเนื่องมาจากทรงเห็นพระทัยผู้ต้องขังหญิงบางประเภท โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ในการใช้ชีวิตภายในเรือนจำ ในส่วนนี้จึงจะได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกสำหรับผู้กระทำผิดหญิง อันได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะและธรรมชาติของผู้กระทำผิดหญิง และแนวคิดตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มิใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules) ดังต่อไปนี้

2.5.1 ลักษณะเฉพาะและธรรมชาติของผู้กระทำผิดหญิง

2.5.1.1 ลักษณะเฉพาะทางเพศ

1) ลักษณะทางด้านร่างกาย

ผู้หญิงมีความต้องการดูแลสุขภาพมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย การนำผู้กระทำผิดหญิงไปจำคุกภายในเรือนจำจะทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้หญิงเลวร้ายลงไปอีกมาก เนื่องจากขาดการดูแลสุขภาพทางการแพทย์อย่างเพียงพอ การขาดสุขอนามัย ทูพ โภชนาการและความแออัดภายในเรือนจำ นอกจากนี้ผู้หญิงมีความต้องการทางการแพทย์เฉพาะทางเพศและต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลสุขภาพของผู้หญิง⁹¹

ลักษณะเฉพาะทางด้านร่างกายของผู้หญิงเป็นสิ่งละเอียดอ่อนเฉพาะทางเพศ และเป็นเรื่องของธรรมชาติที่จะพบว่า ผู้หญิงมีสิ่งที่แตกต่างจากผู้ชายอย่างเห็นได้ชัด คือ ระบบการเจริญพันธุ์ของผู้หญิง มีความแตกต่างทางระบบการเจริญพันธุ์ที่แตกต่างจากผู้ชาย ซึ่งผู้หญิงจะมีประจำเดือน มีการตั้งครรภ์ มีการคลอดบุตร⁹² เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่พบในสภาพทางด้านร่างกายของผู้ชาย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงที่มีครรภ์จะมีสภาพทางด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปจากหญิงปกติอย่างมาก รวมทั้งต้องมีการดูแลตนเองทางด้านต่างๆมากกว่าปกติ ดังจะเห็นได้จากปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับหญิงที่มีครรภ์ ดังนี้

ก. สุขอนามัยขณะตั้งครรภ์

ในช่วง 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ หญิงผู้เป็นแม่จะรู้สึกอ่อนเพลีย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ดังนั้น คุณแม่ควรได้รับการพักผ่อนวันละ 8-10 ชั่วโมง และ

⁹¹ จาก คู่มือการจัดการและการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิง (น.17), โดยองค์การสหประชาชาติ, 2551, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. .

⁹² รายงานการประชุม โครงการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ ทางเลือกแทนการคุมขังผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (น.3). เล่มเดิม.

นอนพักผ่อนในช่วงเวลากลางวันเพิ่มขึ้นอีกครั้งถึงหนึ่งชั่วโมง การอาบน้ำบ่อยครั้งจะทำให้คุณแม่รู้สึกสดชื่น สบายตัว และควรแปรงฟันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ด้วยแปรงที่มีขนอ่อนนุ่มเพื่อป้องกันเลือดออกตามไรฟัน นอกจากนี้ ควรเลือกทำงานที่ไม่เครียดหรือกระทบกระเทือนต่อหน้าท้องด้วย⁹³

ข. อาการผิดปกติทางกายระหว่างตั้งครรภ์

ในช่วง 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ การเปลี่ยนแปลงระดับฮอร์โมนที่สูงขึ้นขณะตั้งครรภ์ ทำให้อาหารผ่านเข้าสู่กระเพาะอาหารช้า ประกอบกับความวิตกกังวลของหญิงตั้งครรภ์เอง จะทำให้หญิงผู้เป็นแม่จะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าอาการแพ้ท้อง หรือมีอาการถ่ายปัสสาวะบ่อย ซึ่งมีสาเหตุมาจากที่มดลูกโตขึ้นแล้วไปกดทับกระเพาะปัสสาวะ อาการเจ็บตึงเต้านม อันเนื่องมาจากเต้านมขยายใหญ่ขึ้น อันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตของต่อมน้ำนม รวมถึงมีอาการเหงื่ออึกแสบและมีเลือดออกตามไรฟัน เพราะการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนกระตุ้นเลือดมาเลี้ยงบริเวณเหงือกมากขึ้น เป็นต้น สำหรับช่วง 4 – 6 เดือนของการตั้งครรภ์มีอาการแสบยอดอก อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนที่ไปลดการทำงานของฮอร์โมนในระบบทางเดินอาหาร ส่งผลให้กรดในกระเพาะอาหารไหลย้อนไปในหลอดลมและมีอาการแสบบริเวณยอดอก หรือมีอาการเส้นเลือดขอด รวมถึงอาการปวดหลัง เนื่องมาจากการเพิ่มของขนาดและน้ำหนักของมดลูก เป็นต้น ช่วง 7 – 9 เดือนของการตั้งครรภ์ หญิงมีครรภ์จะมีอาการท้องผูก เนื่องจากการขยายตัวของมดลูกไปกดทับลำไส้ ทำให้ลำไส้เคลื่อนไหวน้อยลง น้ำถูกดูดซึมจากลำไส้มากขึ้น ซึ่งอาจทำให้เกิดริดสีดวงทวารได้ รวมถึงอาการตะคริวที่ขา เพราะมดลูกขยายตัวกดทับเส้นเลือดบริเวณอุ้งเชิงกราน ทำให้กล้ามเนื้อเกร็งและอ่อนล้า หรือมีอาการบวมที่ขาและที่เท้า เกิดจากการไหลเวียนเลือดกลับจากบริเวณขาลดลง เป็นต้น⁹⁴

ตามกล่าวมาแล้ว สุขอนามัยที่ต้องดูแลตัวเองเพิ่มขึ้นและอาการทางร่างกายของผู้หญิงที่ตั้งครรภ์เหล่านี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตตามปกติของหญิงตั้งครรภ์นั้น และเป็นเรื่องยากที่จะสามารถดูแลตนเองให้ครบถ้วนภายในเรือนจำ ดังนั้น การนำผู้กระทำผิดหญิงบางประเภท โดยเฉพาะหญิงตั้งครรภ์ เข้าไปอยู่เรือนจำย่อมสร้างผลกระทบที่ไม่ดีหลายประการ ซึ่งหากสามารถหามาตรการทางเลือกแทนการจำคุกสำหรับผู้ต้องขังหญิงบางประเภทนี้ก็จะดี และเป็นประโยชน์ต่อหญิง ครอบครัวและสังคม

⁹³ จาก *เรื่องควรรู้สำหรับคุณแม่ตั้งครรภ์* (น.9), โดย โครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2554, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2554 โดย โครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.

⁹⁴ แหล่งเดิม.

2) สภาวะทางอารมณ์

สภาวะทางอารมณ์ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งตามธรรมชาติที่ผู้หญิงจะมีความแตกต่างกับผู้ชายอย่างเห็นได้ชัด⁹⁵ โดยเฉพาะในบางช่วงจะมีลักษณะทางอารมณ์แตกต่างกันมาก เช่น ช่วงที่มีประจำเดือน ซึ่งจะมีอารมณ์แปรปรวนมากกว่าปกติ เสี่ยงต่อการกระทำความผิดได้ง่ายกว่าอารมณ์ปกติ บางครั้งอารมณ์ในช่วง 7 วันก่อนมีประจำเดือน หรือ 7 วัน ภายหลังจากมีประจำเดือน อาจเสี่ยงต่อการกระทำความผิดได้ง่ายมากขึ้น⁹⁶ รวมถึงกรณีผู้หญิงมีครรภ์สภาวะทางอารมณ์มีผลต่อบุตรในครรภ์ จึงควรทำอารมณ์ให้แจ่มใส ไม่เครียด เพราะเมื่อใดที่รู้สึกเครียดหรือหงุดหงิดแล้วร่างกายจะหลั่งฮอร์โมนบางตัวออกมา ซึ่งจะทำให้ลูกในท้องมีการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ทารกมีน้ำหนักตัวน้อยและอาจเกิดอาการแท้งหรือคลอดก่อนกำหนดได้⁹⁷

2.5.1.2 บทบาททางสังคม

บทบาทสำคัญของผู้หญิงที่มีต่อสังคม คือ การที่ผู้หญิงเป็นผู้ที่ให้กำเนิดบุตร ผู้หญิงซึ่งเป็นมารดา มีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนบุตรของตนให้เป็นคนดีของสังคม การเลี้ยงดูบุตรของมารดา มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากมารดาจะเป็นต้นแบบของพฤติกรรมต่างๆ ของบุตร ทั้งการเรียนรู้และการจดจำ⁹⁸ นอกจากหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรแล้ว ผู้หญิงยังมีบทบาทในสังคมในการดูแลครอบครัวของตน⁹⁹ ในด้านต่างๆ ทั้งกิจการงานของบ้าน การพบปะและติดต่อกับผู้คนในสังคม ล้วนแต่เป็นบทบาทสำคัญของผู้หญิงทั้งนั้น อันแสดงให้เห็นได้ว่าผู้หญิงเป็นหลักของครอบครัว หากเราเอาผู้หญิงเข้าไปจำคุกภายในเรือนจำก็เท่ากับว่าเป็นการทำลายครอบครัวของเขาทั้งหมด โดยเฉพาะบุตรของผู้กระทำผิดหญิง หากต้องออกห่างจากมารดาของตนไป บุตรของเขาเหล่านั้นต้องตกอยู่ในภาวะเสี่ยง¹⁰⁰ อันเนื่องมาจากการขาดคนดูแล เพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรทารก ซึ่งถือว่าเป็นบุตรที่อยู่ในวัยที่ต้องพึ่งพิงมารดาเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านการอบรมดูแล และเอาใจใส่ทางด้านจิตใจ รวมทั้งพัฒนาการของเด็กทารก จำต้องอาศัยการดูแลอย่างใกล้ชิดจากหญิงผู้เป็นมารดา

⁹⁵ รายงานการประชุม โครงการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ ทางเลือกแทนการคุมขังผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (น.3). เล่มเดิม.

⁹⁶ แหล่งเดิม.

⁹⁷ เรื่องควรรู้สำหรับคุณแม่ตั้งครรภ์ (น.9). เล่มเดิม.

⁹⁸ รายงานการประชุม โครงการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ ทางเลือกแทนการคุมขังผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (น.54). เล่มเดิม.

⁹⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰⁰ รายงานการประชุม โครงการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ ทางเลือกแทนการคุมขังผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (น.88). เล่มเดิม.

1) ความต้องการทางด้านจิตใจของทารก

ทารกทุกคนต้องการการเลี้ยงดูที่ตอบสนองทางด้านจิตใจ เพื่อให้เขาเกิดความสุข ทารกที่ได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายครบถ้วน จะมีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ แต่ถ้าขาดการตอบสนองทางด้านจิตใจจะทำให้ทารกมีอาการหงอยเหงา ไม่สดชื่นแจ่มใส ขลาดกลัว หรือมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ซึ่งความต้องการทางด้านจิตใจนี้ ประกอบไปด้วย ความรักความอบอุ่น จากบิดามารดา การได้รับการฝึกฝนทักษะทางด้านต่างๆ การเรียนรู้สังคมและสภาพแวดล้อม ภายนอกผ่านการดูแลอย่างใกล้ชิดของบิดามารดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้บิดามารดาสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของทารกได้โดยการอุ้ม โอบกอด สัมผัสอย่างนุ่มนวล พูดคุยด้วยน้ำเสียงที่อ่อนโยน และการให้เวลาในการเล่นกับทารกทุกวันหรือทุกครั้งที่มีโอกาส ทั้งนี้ ทารกทุกคนต้องการความรัก การดูแลเอาใจใส่ ความมั่นคง ความปลอดภัย ซึ่งหากทารกได้รับการตอบสนองที่ดี ถูกต้อง เหมาะสม เขาจะเห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง เกิดบุคลิกภาพที่ดีในอนาคต แต่ในทางตรงกันข้าม หากเด็กทารกไม่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการที่เหมาะสม ทารกจะไม่สามารถพัฒนาความเชื่อมั่น เห็นว่าตนเองด้อยค่า มองตนเองในแง่ลบ เกิดบุคลิกภาพที่ไม่เชื่อมั่น และคล้อยตามผู้อื่นได้ง่าย เป็นต้น¹⁰¹

2) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กทารก

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กทารกต้องมีการกระตุ้นพัฒนาการทารกในทุกๆด้านที่มีปัญหา ทั้งด้านการเคลื่อนไหว การพูด การใช้ประสาทสัมผัส รวมทั้งการส่งเสริมให้ทารกได้ทำกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด โดยบิดามารดาเป็นผู้กระทำให้ทารกดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งการกระตุ้นพัฒนาการควรตั้งอยู่บนความพึงพอใจของทารก ไม่ควรบังคับทารกให้ทำกิจกรรมต่างๆ¹⁰²

ดังนั้น การเลี้ยงดูเพื่อตอบสนองความต้องการของทารก เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของทารกให้เป็นเด็ก และกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตจำต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่จากผู้เป็นบิดามารดา โดยเฉพาะมารดาผู้ซึ่งจะมีบทบาททางด้านสังคมที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทารกให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพได้ แต่ทั้งนี้การเสริมสร้างพัฒนาการของทารกดังกล่าวจำต้องอาศัยสถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และตอบสนองต่อความต้องการของทารกด้วยความสนใจ การนำผู้กระทำผิดหญิงที่มีบุตรอยู่ในวัยพึ่งพิงนี้เข้าไปอยู่ในเรือนจำ ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการของทารกอย่างแน่นอน

¹⁰¹ จาก การเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารก (น.26-29), โดย โครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ,2554, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2554 โดย โครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.

¹⁰² แหล่งเดิม.

2.5.2 แนวคิดตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (The Bangkok Rules)

2.5.2.1 ความเป็นมา

1) โครงการกำลังใจ

หลังจากที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล สหรัฐอเมริกา และกลับมายังประเทศไทย พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาทรงก่อตั้ง “โครงการกำลังใจ” ขึ้นเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2549 และประทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์มาเป็นทุนเบื้องต้นจำนวน 300,000 บาท พร้อมกับประทานความช่วยเหลือด้านสุขภาพอนามัย โดยทรงให้วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย มาให้ความรู้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ในการเตรียมตัวให้กำเนิดและเลี้ยงดูทารก พระองค์ทรงประทานชื่อหลักสูตรว่า “การตั้งครรภ์อย่างมีคุณภาพ” และ “สร้างคนดี เริ่มที่ขวบปีแรก” ซึ่งจากการดำเนินการ ทำให้มีประโยชน์ที่ได้จากโครงการนี้คือ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาจะเกิดความผูกพันกับบุตร เสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดี ปลูกจิตสำนึกและสร้างความรู้สึกรับผิดชอบในตัวบุตรมากขึ้น เด็กเหล่านี้ก็จะมีสุขภาพกายและใจที่ดี ต่อมาหลักสูตรนี้ได้ใช้เป็นต้นแบบของการอบรมแก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ในทัณฑสถานและเรือนจำอีกหลายแห่ง

นอกจากการดำเนินการดูแลสุขภาพของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังแล้ว พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ยังทรงใส่พระทัยในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่สูงอายุ และมีปัญหาด้านสายตา พระองค์ทรงให้ศูนย์เลสิกและรักษาสายตาเข้ามาช่วยเหลือตรวจวัดสายตา ผ่าตัดต่อกระจก ต้อเนื้อ รวมทั้งให้ความรู้ด้านสุขภาพตาเพื่อเป็นการดำเนินการเชิงป้องกันอีกด้วย¹⁰³

ปัญหาผู้หญิงในเรือนจำหรือผู้ต้องขังหญิงไม่ได้เป็นปัญหาแต่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศทั่วโลก ผลการวิจัยของ International Center for Prison Studies มหาวิทยาลัย King's College ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ พบว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงติดอันดับ 1 ใน 5 ของโลก ซึ่งจากการศึกษาทราบว่าจำนวนผู้ต้องขังหญิงไม่เพียงแต่จะเพิ่มมากขึ้นในจำนวนที่น่าตกใจ แต่ยังมีอัตราส่วนของการเพิ่มสูงกว่าจำนวนของผู้ต้องขังชายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่สำคัญกว่าจำนวนของผู้ต้องขังหญิง คือ การที่ผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากมายเหล่านี้ ต้องถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ภายในเรือนจำ ซึ่งส่วนใหญ่ได้ออกแบบไว้สำหรับควบคุมผู้ต้องขังชายเป็นหลัก หรือในสถานที่ที่ซึ่งแม้จะกำหนดไว้ว่าเป็นสถานที่สำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ แต่ก็มิได้ออกแบบมาอย่างเหมาะสมสำหรับ

¹⁰³ โครงการกำลังใจและโครงการในพระดำริ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา (น.44-45). เล่มเดิม.

การควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือ ไม่ได้มีการออกแบบหรือจัดให้มีสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากผู้ต้องขังชายแต่อย่างใด รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาการแก้ไขฟื้นฟู หรือการฝึกวิชาชีพที่จัดโดยเจ้าหน้าที่ในเรือนจำ ส่งผลให้เกิดมีปัญหาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญหลายประการ นอกจากนี้ กฎระเบียบต่างๆ ที่มีอยู่มักไม่สอดคล้องเหมาะสมกับการบริหารจัดการผู้ต้องขังหญิง ซึ่งสิ่งนี้นับเป็นความท้าทายที่สำคัญต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังทั้งในส่วนของผู้กำหนดนโยบาย และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสิทธิมนุษยชน

สำหรับระเบียบปฏิบัติและข้อเสนอแนะระดับนานาชาติที่มีอยู่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เช่น มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานเบื้องต้นในการบริหารงานเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น ก็พบว่ามีกำหนดเพียงสั้นๆ ถึงหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงไว้อย่างกว้างๆ และไม่เฉพาะเจาะจง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากยังคงได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมมีการเลือกปฏิบัติ และมีการฝ่าฝืนหลักสิทธิมนุษยชนทั้งด้านสิทธิสตรีและด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁰⁴

จากการสำรวจปัญหา และความต้องการของผู้ต้องขังหญิงในเบื้องต้นและรายงานการศึกษาเกี่ยวกับปัญหา และความต้องการของผู้ต้องขังหญิงทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศหลายแห่งพบว่า ปัญหาหลักๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้¹⁰⁵

(1) ปัญหาด้านความไม่เหมาะสมของสถานที่คุมขัง และบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ต้องขังหญิง จากการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหญิงมักจะได้รับ การคุมขังในสถานที่ที่ห่างไกลจากบ้านและครอบครัวมากกว่าผู้ต้องขังชาย อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า มีเรือนจำสำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงน้อยกว่าเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังชาย ระยะทางที่ห่างไกลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงมีความยากลำบากที่จะรักษาการติดต่อกับครอบครัวและบุตร เนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และโดยข้อจำกัดของสถานะทางเศรษฐกิจทำให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมจากครอบครัวน้อย ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบทั้งต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการขาดการติดต่อที่เพียงพอกับบุตรและสมาชิกครอบครัว ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดความวิตกกังวล และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพัฒนาการของเด็กเล็ก นอกจากนี้ปัญหานี้แล้ว บ่อยครั้งยังพบว่า ผู้ต้องขังหญิงถูกคุมขังไว้ในเรือนจำ

¹⁰⁴ แหล่งเดิม.

¹⁰⁵ แหล่งเดิม.

ที่ออกแบบมาสำหรับผู้ต้องขังชาย ซึ่งมีการวางกฎระเบียบที่เข้มงวดและไม่อนุญาตให้มีการติดต่อกับโลกภายนอก หรือถูกควบคุมในเรื่องจำความมั่นคงสูงแทนที่จะเป็นเรือนจำความมั่นคงต่ำ ซึ่งการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหญิงที่ผิดพลาดนี้ส่งผลต่อประสบการณ์ของการต้องโทษจำคุกในทุกๆ ด้าน รวมทั้งอิสรภาพในการเคลื่อนไหว ความถี่และประเภทของการติดต่อที่มีต่อบุตรและสมาชิกครอบครัว และโอกาสในการศึกษาและฝึกวิชาชีพที่อาจได้รับด้วย

(2) ปัญหาด้านการไม่ตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างของผู้ต้องขังหญิงทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ขาด หรือได้รับบริการหรือสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไปไม่เพียงพอ ซึ่งรวมถึงการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน ทั้งทางกายและทางจิต เนื่องจากระบบอนามัยและการดูแลสุขภาพของเรือนจำได้รับการออกแบบเพื่อผู้ชายและให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชาย ดังนั้น การรักษาพยาบาลทางนรีเวชวิทยา เช่น การตรวจหามะเร็งเต้านม จึงเป็นบริการที่หาได้ยากยิ่งในเรือนจำ และนอกเหนือจากบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานแล้วผู้ต้องขังหญิงมักมีความต้องการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการมีประจำเดือน วัยทอง หรือสุขภาพทางเพศ ความต้องการเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิงนี้จะต้องได้รับความเอาใจใส่จากพยาบาลและเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาทางด้านสุขอนามัยสตรีเป็นการเฉพาะ ซึ่งรวมทั้งนรีเวชวิทยาด้วย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาเกี่ยวกับผู้ต้องขังส่วนใหญ่บ่งชี้ว่า การให้การดูแลสุขภาพในเรือนจำไม่ได้มีความตระหนักถึงความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้แต่อย่างใด ดังจะให้เห็นจากการที่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์มักขาด หรือได้รับบริการรักษาพยาบาลก่อนและหลังคลอด รวมทั้งการดูแลสุขภาพไม่เพียงพอขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดและการดูแลบุตร และการเตรียมการแยกทารกแรกเกิดจากแม่หลังการคลอดมีน้อยมากหรือไม่มีเลย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ถูกแยกจากบุตรเนื่องจากเรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่เฉพาะหรือสถานที่ส่วนตัวสำหรับให้เด็กเข้าเยี่ยมแม่ซึ่งถูกคุมขัง ทำให้แม่ที่ต้องขังต้องทนทุกข์ทรมานทางจิตใจและยังมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก นอกจากนี้ เรือนจำส่วนใหญ่ยังมีได้จัดให้มีบริการเป็นพิเศษสำหรับผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งส่งผลให้มีปัญหาทางจิต ผู้ต้องขังหญิงวัยทอง หรือผู้ที่มีประวัติทางการแพทย์เกี่ยวกับนรีเวช เช่น มะเร็งเต้านม รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชนก็ไม่สามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสมและมีการตระหนักเพียงเล็กน้อยถึงความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศที่เยาวชนเหล่านั้นอาจได้เผชิญก่อนที่จะต้องโทษจำคุก ทั้งยังมักขาดโอกาสทางการศึกษาหรือการฝึกวิชาชีพหรือสวัสดิการอื่นๆ ที่น้อยกว่า เนื่องจากการจัดการดังกล่าวส่วนใหญ่จัดไว้ให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ต้องขังเยาวชนชาย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่มีความบกพร่องทางกายและ/หรือทางจิต ก็มักไม่ได้รับความเอาใจใส่ด้านที่พัก อุปกรณ์ หรือสถานที่ที่ออกแบบเฉพาะสำหรับผู้พิการ หรือการ

ได้รับยามากหรือน้อยเกินไปในกรณีของผู้ที่มีความบกพร่องทางจิต ตลอดจนไม่มีการให้คำปรึกษาหรือแก้ไขฟื้นฟูทางจิตแต่อย่างใด ทำให้ในหลายประเทศมีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นที่น่าตกใจของผู้ต้องขังหญิงที่ทนทุกข์จากปัญหาสุขภาพจิต เช่น การเก็บกวาดจิตกริต อาการหวาดกลัว การตื่นกลัว การมีหลายบุคลิก และการฆ่าตัวตายและเป็นอัตราส่วนที่สูงกว่า สถานการณ์ทั่วไป หรือแม้แต่สถานการณ์ของผู้ต้องขังชาย และยังคงมีผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆ ที่มีความต้องการที่แตกต่างที่ต้องการได้รับการตอบสนอง เช่น ผู้ต้องขังหญิงชาวต่างชาติ และผู้ต้องขังหญิงชนเผ่าที่อาจมีความยากลำบากในการเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมทั้งขาดการติดต่อครอบครัว รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในพื้นที่ติดอาวุธที่มีความขัดแย้งก็มักมีแนวโน้มที่จะได้รับการส่งตัวไปคุมขังในเรือนจำที่อยู่ห่างไกลและออกแบบไว้สำหรับผู้ชาย ทำให้ไม่ได้รับความเป็นส่วนตัว ไม่มีความปลอดภัยและการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับเพศ ได้รับการเยี่ยมบ่อยครั้ง และถูกกีดกันจากความช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจจากบุคคลอันเป็นที่รัก นอกจากนี้ ยังต้องทนทุกข์จากการเลือกปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งนับเป็นการบั่นทอนสิทธิสตรีและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้

(3) ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งนับเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิสตรี โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่มักตกเป็นเหยื่อของการละเมิดและความรุนแรงทางเพศการตรวจค้นที่เป็นการล่วงละเมิด การกีดกันมิให้เข้าถึงโปรแกรมการศึกษา การแก้ไขฟื้นฟู การฝึกวิชาชีพที่จำเป็นสำหรับปรับตัวเข้าสู่สังคม ซึ่งรวมถึงโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัว หรือแม้แต่ในบางกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึงโปรแกรมการเตรียมความพร้อมและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัวเหล่านี้ โปรแกรมส่วนใหญ่ก็มักมิได้ออกแบบมาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้หญิง หรือมิได้คำนึงถึงเงื่อนไขของครอบครัวแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีแม่ที่เป็นเสาหลักหรือเป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนแต่เพียงผู้เดียว

จากการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำทำให้มีข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิรูปเรือนจำเพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้ต้องขังหญิง องค์กรที่ดี การปฏิรูปเรือนจำอาจมิใช่แนวทางเดียว หรือแนวทางที่เพียงพอ ต่อการแก้ไขปัญหาคือผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากต้องเผชิญ หากแต่รัฐจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้ด้วย¹⁰⁶

(1) หาทางเลือกทดแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้หญิง

¹⁰⁶ แหล่งเดิม.

(2) หากจำเป็นจะต้องลงโทษจำคุก จะต้องมีการวางแผนการสำหรับผู้ต้องขังหญิงนับตั้งแต่วันแรกที่ถูกพิพากษาให้เข้าเรือนจำเพื่อที่จะให้มั่นใจได้ว่า พวกเขาจะไม่กระทำความผิดซ้ำภายหลังจากพ้นโทษ ซึ่งจะส่งผลต่อจำนวนผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำต้องสูงเพิ่มขึ้นอีก และ

(3) จัดหาวิธีการและดำเนินการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้าสังคมได้หลังพ้นโทษ และหากยังไม่ประสบความสำเร็จในการส่งอดีตผู้ต้องขังให้กลมกลืนเข้ากับสังคมได้ ก็จะต้องมีการจัดทำแผนสำรองหรือแผนฉุกเฉินเพื่อตอบสนองต่อปัญหาด้วยวิธีการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจะต้องให้ความสำคัญและแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีใช้ภาครัฐและองค์กรอาสาสมัครที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติโดยอาจจำเป็นที่จะต้องมีการนำเสนอแนวทางเกี่ยวกับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีความเฉพาะเจาะจง เช่น การเสนอให้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (Further Recommendations)

สำหรับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง เพื่อส่งเสริมให้มาตรฐานนี้เป็นยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นับเป็นที่น่ายินดีที่หลายๆ ประเทศในหลายๆ ภูมิภาคทั่วโลกได้มีความตระหนักถึงปัญหาของผู้ต้องขังหญิงและเริ่มมีการดำเนินการต่างๆ เพื่อการดูแลที่ตอบสนองความต้องการของผู้ต้องขังหญิง เช่น ในยุโรป ระบบเรือนจำของประเทศเยอรมันเป็นต้นแบบด้านการเยี่ยมของครอบครัวและการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ต้องขังตั้งครรภ์ สำหรับในเอเชียก็มีเรือนจำของประเทศเยเมน ซึ่งไม่เพียงแต่ให้การสนับสนุนผู้ต้องขังหญิงในด้านการศึกษาและการฝึกวิชาชีพแต่ยังสนับสนุน โอกาสความก้าวหน้าให้แก่ผู้ต้องขังด้วย ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาก็มีตัวอย่างของการปฏิบัติที่ดีด้านการให้ความช่วยเหลือหลังปล่อยซึ่งดำเนินการ โดยความร่วมมือของ NGO และหน่วยงานเอกชนของทัณฑสถานชุมชน Duval ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่หลังพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิงรวมทั้งศูนย์ Elizabeth Fry ในซานฟรานซิสโก ที่ให้ความสำคัญกับอดีตผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่และลูกของพวกเธอด้วย

2) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ หรือ ELFI ¹⁰⁷

ความแตกต่างทางกายภาพของหญิงและชายนั้นมีมากมาย ด้วยกรอบของประเพณีและความคาดหวังของสังคม ผู้หญิงจึงถูกกำหนดให้ต้องทำหน้าที่หลายบทบาท จนหลายคนคิดว่าเป็นภาระที่น่าหนักหน่วง แต่หากเปรียบเทียบความลำบากที่ผู้หญิงหลายคนคิดว่าตัวเองเผชิญอยู่คงเทียบไม่ได้กับความลำบากที่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำต้องประสบ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และผู้ต้องขังที่ต้องเลี้ยงลูกในเรือนจำ จริงอยู่ว่าพวกเขาเหล่านั้นได้กระทำความผิดจึงต้องโทษให้อยู่ในเรือนจำ ซึ่งแน่นอนว่าย่อมมีข้อจำกัดเรื่องความสะดวกสบาย แต่ผู้ที่ก้าวพลาด

¹⁰⁷ แหล่งเดิม.

ก็สมควรได้รับการให้โอกาสจากสังคมเพื่อจะลุกขึ้นยืนได้อีกครั้งและควรได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามหลักสิทธิมนุษยชน สำหรับประเทศไทยนั้น นับเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างยิ่งในพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ที่ได้ทรงริเริ่มโครงการ “กำลังใจ” เพื่อประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังระหว่างต้องโทษจำคุกและเมื่อปล่อยตัวโดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคราชการ ซึ่งขั้นตอนต่อไปในการดำเนินการโครงการนี้ คือการสร้างบรรทัดฐานและแนวทางการปฏิบัติ (Road Map) เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง นอกเหนือจากเรื่องสวัสดิการและสถานที่คุมขัง ที่จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ระดับนานาชาติและการผลักดันให้มีข้อเสนอแนะสำหรับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง สืบต่อไปตามแนวพระดำริ โครงการ ELFI หรือ Enhancing Lives of Female Inmates ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมให้เป็นอย่างดีและมีระบบและยั่งยืน โครงการ ELFI เป็นโครงการระดับนานาชาติ ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงทั่วโลก เนื่องจากข้อกำหนดสำหรับผู้ต้องขังเดิมนั้นใช้กันมากกว่า 50 ปีแล้ว จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในสภาพสังคมปัจจุบัน สมควรปรับปรุงให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น และตอบสนองความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง

การนำผลงานโครงการกำลังใจออกเผยแพร่สู่สายตานานาชาติประเทศเป็นครั้งแรกที่กรุงเวียนนา เมื่อปี 2551 ทำให้ประเทศไทยได้รับความชื่นชมจากผู้แทนประเทศต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาทรงมีพระดำริให้ประเทศไทยพิจารณาเสริมสร้างความตระหนักรู้ระหว่างประเทศตลอดจนปรับปรุงมาตรฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นการเฉพาะ จึงได้ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ หรือ ELFI ซึ่งย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า Enhancing Lives of Female Inmates เมื่อเดือนกรกฎาคม 2552 ในการดำเนินโครงการ ELFI ในพระดำริฯ กระทรวงยุติธรรมได้จัดประชุมโต๊ะกลมสำหรับผู้เชี่ยวชาญ (Expert Roundtable Meeting) เพื่อระดมสมองในการยกร่างข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 2-4 กุมภาพันธ์ 2552 โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านราชทัณฑ์จากประเทศต่างๆ องค์การระหว่างประเทศ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผลของการประชุม คือการจัดทำ “Draft United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders” เพื่อเป็นการเพิ่มเติม “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ” ปี ค.ศ. 1955 (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, 1955) ในโอกาสต่อมาพระเจ้าหลานเธอฯ ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทยได้เสด็จเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice - CCPCJ) สมัยที่ 18 ซึ่ง

จัดขึ้น ณ สำนักงานสหประชาชาติ ณ กรุงเวียนนา สาธารณรัฐออสเตรีย เมื่อวันที่ 16 - 24 เมษายน 2552 เพื่อนำเสนอโครงการ ELFI และร่างข้อกำหนดฯ ซึ่งพระเจ้าหลานเธอฯ ทรงมีพระดำรัสในพิธีเปิดการประชุมที่เกี่ยวกับโครงการ ELFI จากนั้น พระเจ้าหลานเธอฯ ทรงเปิดนิทรรศการโครงการ ELFI ร่วมกับนาย Antonio Maria Costa ผู้อำนวยการบริหาร สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมหรือ UNODC และยังทรงเข้าร่วมการพิจารณาร่างข้อมติที่เสนอโดยประเทศไทยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงซึ่งได้รับรองจากที่ประชุมโดยฉันทามติ และมีประเทศที่ขอร่วมอุปถัมภ์ร่างข้อมติ คือ บราซิล สาธารณรัฐเช็กในนามสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น จีน ฟิลิปปินส์ เอกวาดอร์ โคลอมเบีย เวเนซุเอลา แอฟริกาใต้ และซูดาน

เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2552 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาเสด็จไปยังสำนักงานสหประชาชาติ ณ กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา เพื่อทรงเข้าร่วมการประชุมเตรียมการสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา สมัยที่ 12 ในภูมิภาคแอฟริกาโดยมีนายอาchim สไตเนอร์ (Achim Steiner) ผู้อำนวยการใหญ่ สำนักงานสหประชาชาติ ณ กรุงไนโรบี เฝ้ารับเสด็จ ซึ่งพระเจ้าหลานเธอฯ ทรงมีพระปฏิสันถารเกี่ยวกับการเสด็จเยือนทวีปแอฟริกาเป็นครั้งแรก และความสนพระทัยในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสำนักงานสหประชาชาติ ณ กรุงไนโรบี นอกจากนี้ยังทรงมีพระดำรัสเกี่ยวกับการจัดทำโครงการจัดทำข้อเสนอประเทศไทยเพื่อผลักดันเป็นข้อกำหนดสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำหรือ Enhancing Lives of Female Inmates : ELFI (การดูแลผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง) จากนั้นทรงเข้าร่วมการประชุม และทรงมีพระดำรัสต่อที่ประชุมเตรียมการฯ เกี่ยวกับความสำคัญของโครงการจัดทำข้อเสนอประเทศไทยเพื่อผลักดันเป็นข้อกำหนดสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ หรือ “ELFI” เพื่อผลักดันร่างข้อกำหนดฯ ดังกล่าวให้ที่ประชุมยอมรับและเห็นชอบร่วมกัน และนำผลการประชุมไปนำเสนอในเวทีระดับชาติและระดับระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ทั้งยังทรงเข้าร่วมการประชุมสิทธิมนุษยชน ณ นครเจนีวา และเข้าประชุมสมัชชาสหประชาชาติและเรือนจำระหว่างประเทศ (ICPA) เพื่อผลักดันให้มีแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้กระทำความผิดหญิงให้เกิดขึ้น

3) การจัดทำและการให้ให้ความเห็นชอบข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง¹⁰⁸

เมื่อวันที่ 23-26 พฤศจิกายน 2552 ประเทศไทย โดยกระทรวงยุติธรรมได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อเจรจาข้อกำหนดฯ และตกลงร่วมกันที่จะใช้ชื่อเรียกเอกสารฉบับนี้ว่า “ข้อกำหนดกรุงเทพฯ” หรือ “The Bangkok Rules” เพื่อเป็นการสะท้อนบทบาทนำของ

¹⁰⁸ แหล่งเดิม.

ประเทศในการผลักดันบรรทัดฐานระหว่างประเทศในเรื่องนี้ ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา สมัยที่ 12 (Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Crimianal Justice) ที่เมืองซัลวาดอร์ ประเทศบราซิลเมื่อวันที่ 12-19 เมษายน 2553 ที่ประชุมได้เจรจาและรับรองปฏิญญาซัลวาดอร์ (Salvador Declaration) อันเป็นเจตนารมณ์ทางการเมือง และวิสัยทัศน์ของประเทศสมาชิกในเรื่องดังกล่าวในอีก 5 ปีข้างหน้า โดยได้มีการกล่าวสนับสนุนข้อกำหนดกรุงเทพฯ ในย่อหน้าที่ 50 ของปฏิญญาฯ การดำเนินงานโครงการ ELFI ในขั้นตอนสุดท้าย คือ การประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ 65 (65th United Nations General Assembly-UNGA) ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจะเป็นเวทีที่ทำหน้าที่ให้ความเห็นชอบและรับรอง Bangkok Rules อย่างเป็นทางการ โดยในครั้งนี้พระเจ้าหลานเซอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเข้าร่วมการประชุมด้วย และทรงเป็นองค์ประธานเปิดนิทรรศการของโครงการ ELFI ในหัวข้อ “Standard Minimum Rules: A New Horizon for Women Prisoners” โดยมีนายบัน คี มุน เลขาธิการสหประชาชาติร่วมกล่าวถ้อยแถลงและชมนิทรรศการดังกล่าว ต่อมาเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2553 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ 65 (65th United Nations General Assembly - UNGA) ก็ได้ให้ความเห็นชอบข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพฯ” (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures of Women Offenders (the Bangkok Rules)) แล้ว

2.5.2.2 วัตถุประสงค์

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพฯ” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ใช้เป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงสำหรับเรือนจำเป็นการเฉพาะ อาทิ เรื่องสุขภาพอนามัยการดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง¹⁰⁹ ฯลฯ และหามาตรการทางเลือกแทนการคุมขังผู้กระทำผิดหญิงไว้ในเรือนจำด้วย

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั้งชายและหญิงต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและเป็นไปตามแนวปฏิบัติสากลซึ่งพัฒนามาจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (The Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ซึ่งที่ประชุมใหญ่แห่งสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดได้มีมติรับรองหลักการเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1955 แม้ข้อกำหนดดังกล่าวจะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่มาตรฐานนี้ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมาย

¹⁰⁹ แหล่งเดิม.

ภายในประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงการปฏิบัติต่อบุคคลที่ต้องขังและกำหนดรูปแบบต่างๆ ในการควบคุมบุคคลเหล่านั้น และเนื่องจากการบังคับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาลในทุกๆ กรณีก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาของสังคมตามมา โทษดังกล่าวมิได้ส่งผลเป็นที่น่าพอใจสำหรับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเสมอไปดังที่คนทั่วไปเข้าใจกัน ในปี ค.ศ.1990 จึงได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการที่มีโทษการคุมขัง หรือ The Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures, The Tokyo Rules (ข้อกำหนดโตเกียว) เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดตามที่เห็นสมควรหลายประการ อย่างไรก็ตามตามข้อกำหนดโตเกียวดังกล่าวไม่ได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงหรือผู้กระทำความผิดหญิงโดยเฉพาะ ทั้งๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงหรือผู้กระทำความผิดหญิงมีลักษณะเพศสภาพทางกายและอารมณ์ที่แตกต่างจากเพศชาย กับทั้งมีภาระหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและดูแลครอบครัว ประกอบกับสภาพภายในเรือนจำก่อสร้างมาเพื่อใช้ควบคุมผู้กระทำความผิดที่มีนิสัยการเป็นอาชญากรโดยสันดานซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย การนำผู้หญิงเข้าไปจำคุกภายในเรือนจำจึงไม่ส่งผลดีต่อผู้หญิงเอง ครอบครัวและสังคม พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาทรงเห็นว่า นับตั้งแต่การประชุมสหประชาชาติด้านอาชญากรรมครั้งแรกที่นครเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1955 จนถึงปัจจุบันยังไม่มีข้อกำหนดเฉพาะเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงหรือผู้กระทำความผิดหญิง พระองค์ทรงตระหนักถึงกลุ่มผู้ต้องขังดังกล่าวนี้ที่ยังไม่ได้รับโอกาสเท่าที่ควร โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน จึงทรงมีพระดำริให้จัดทำโครงการกำลังใจในปี พ.ศ.2549 เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ตระหนักว่ายังมีผู้ที่เต็มใจให้โอกาสโดยบุคคลดังกล่าวต้องรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย ซึ่งจะช่วยลดการกระทำความผิดซ้ำซ้อนและกลับมาอยู่รวมกันในสังคมได้ ซึ่งจากการดำเนินการ 3 ปีของโครงการได้มีการจัดกิจกรรม อาทิ การอบรมให้ความรู้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ในการเตรียมตัวให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร รวมทั้งฝึกอาชีพต่างๆ ให้ จากความสำเร็จของโครงการกำลังใจจึงทรงนำไปเผยแพร่ให้นานาประเทศได้รับทราบและผลักดันร่างข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีโทษการคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนที่ผู้ต้องขังหญิงในฐานะมนุษย์คนหนึ่งควรได้รับปัจจัยขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอและเหมาะสมเพื่อไม่เป็นการลงโทษซ้ำจากสังคม และสามารถกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ต่อไป¹¹⁰

¹¹⁰ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น.8-9). เล่มเดิม.

2.5.2.3 มาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิง

1) บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพฯ” เป็นมาตรฐานของสหประชาชาติฉบับแรกที่ไม่เพียงแต่จะมีจุดเด่นในเรื่องความจำเป็นที่กล่าวถึงความต้องการเฉพาะหลายประการของผู้กระทำความผิดหญิง แต่ยังประกอบด้วยคำมั่นถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กด้วย¹¹¹ ซึ่งสามารถแบ่งโครงสร้างออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดทั่วไป (Rules of General Application) ว่าด้วยการบริหารจัดการเรือนจำโดยทั่วไปและใช้กับผู้กระทำความผิดพิเศษหญิงที่อยู่ในระหว่างการควบคุมทุกประเภททุกสถานะคดี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญารวมไปถึงผู้หญิงที่ถูกควบคุมด้วยมาตรการเพื่อความปลอดภัยหรือมาตรการกักกัน

ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดที่ใช้สำหรับผู้ต้องขังลักษณะพิเศษ (Rules Applicable to Special Categories) ว่าด้วยการจำแนกลักษณะ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในแต่ละประเภท อาทิ ผู้ต้องขังที่เคยเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังซึ่งเป็นชนพื้นเมืองชนกลุ่มน้อย ชนเผ่า ฯลฯ

ส่วนที่ 3 มาตรการที่มีใช้การคุมขัง (Non-custodial Measures) ว่าด้วยมาตรการบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรง ประกอบกับมีปัจจัยทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมกับการถูกคุมขัง เช่น เยาวชนหญิง และผู้กระทำความผิดที่ตั้งครรภ์ โดยข้อกำหนดในส่วนนี้สามารถใช้บังคับได้ตั้งแต่ในชั้นการสอบสวน จนกระทั่งหลังมีคำพิพากษา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ข้อ 60 ถึงข้อ 62 ที่อธิบายถึงชนิดของโปรแกรมที่จะทำให้ผู้หญิงได้รับการดูแลในสถานที่ที่มีใช้การคุมขัง ข้อ 64 ที่เป็นการลงโทษในสถานที่ที่มีใช้การคุมขังสำหรับหญิงมีครรภ์และหญิงที่มีบุตรที่ต้องการพึ่งพิงหญิงนั้น และ ข้อ 65 การหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวในสถานที่ที่กำหนดสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนหญิง¹¹²

ส่วนที่ 4 การวิจัย การวางแผน การประเมินผล และการสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน (Research, Planning, Evaluation and Public Awareness Raising) ว่าด้วยการวิเคราะห์วิจัยถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำความผิดในกลุ่มผู้หญิง รวมถึงการศึกษาผลกระทบจากการถูกคุมขังที่มีต่อผู้ต้องขังและบุตร นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการกำหนดกิจกรรม

¹¹¹ From *ANNUAL REPORT FOR 2012 and RESOURCE MATERIAL SERIES No. 90* (p. 39), by UNAFEI, 2013, Fuchu : Tokyo, Japan.

¹¹² Ibid.

ที่จะลดการกระทำความผิดซ้ำ อันเป็นส่วนหนึ่งของการส่งคนดีกลับคืนสู่สังคม ซึ่งการดำเนินการต่างๆ ดังกล่าวนี้จะต้องมีการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบ โดยอาศัยความร่วมมือจากบรรดาสื่อสารมวลชน

โดยส่วนที่ว่าด้วยมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิงจะอยู่ในส่วนที่ 3 ซึ่งกำหนดไว้ทั้งหมด 10 ข้อ ตั้งแต่ข้อ 57-66¹¹³ และข้อกำหนดส่วนที่ปรากฏหลักการที่เกี่ยวกับโทษทางเลือกที่ไม่ใช่การจำคุกในเรือนจำปรากฏตามข้อ 57 58 60 61 62 64 และ 65 ดังจะได้อธิบายมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิงตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงดังต่อไปนี้

ข้อ 57¹¹⁴ “บทบัญญัติของข้อกำหนดโตเกียว (The Tokyo Rules) ต้องให้แนวทางการพัฒนาและการใช้การตอบสนองที่เหมาะสมต่อผู้กระทำความผิดหญิง ต้องพัฒนาทางเลือกเฉพาะเพศหญิงในเรื่องมาตรการการเบี่ยงเบนการเข้าสู่กระบวนการทางศาลและทางเลือกอื่นๆ ในขั้นตอนก่อนการพิจารณาและในการตัดสินพิพากษาภายใต้ระบบกฎหมายของ “ประเทศสมาชิก” โดยพิจารณาถึงประวัติของการตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำความผิดหญิงจำนวนมาก และภาระหน้าที่ของผู้กระทำความผิดหญิงในการดูแลครอบครัว”

ข้อ 58¹¹⁵ “เมื่อพิจารณาถึงข้อกำหนด 2.3 ของข้อกำหนดโตเกียว (the Tokyo Rules) ผู้กระทำความผิดหญิงไม่ควรถูกแยกออกจากครอบครัวและชุมชน โดยไม่ได้รับการพิจารณาใคร่ครวญอย่างเหมาะสมถึงภูมิหลังและสายสัมพันธ์ในครอบครัวทางเลือกอื่นๆ ในการจัดการกับผู้หญิงที่กระทำความผิดเช่น มาตรการการเบี่ยงเบนการเข้าสู่กระบวนการทางศาลและทางเลือกอื่นๆ ในขั้นตอนก่อนการพิจารณาและในการตัดสินพิพากษาที่ต้องนำมาปรับใช้เมื่อใดก็ตามที่เหมาะสมและเป็นไปได้”

¹¹³ นัทธี จิตสว่างง. (ม.ป.ป.). *TIJ เผยความคืบหน้าการเผยแพร่ “ข้อกำหนดกรุงเทพ” ในไทยแก่สายตาชาวโลก*. สืบค้น 25 เมษายน 2557, จาก <http://www.tijthailand.org/main/th/content/172.html> .

¹¹⁴ Rule 57 The provisions of the Tokyo Rules shall guide the development and implementation of appropriate responses to women offenders. Gender-specific options for diversionary measures and pretrial and sentencing alternatives shall be developed within Member States’ legal systems, taking account of the history of victimization of many women offenders and their caretaking responsibilities.

¹¹⁵ Rule 58 Taking into account the provisions of rule 2.3 of the Tokyo Rules, women offenders shall not be separated from their families and communities without due consideration being given to their backgrounds and family ties. Alternativeways of managing women who commit offences, such as diversionary measures and pretrial and sentencing alternatives, shall be implemented wherever appropriate and possible.

จากบทบัญญัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 57 และข้อ 58 สามารถอธิบายได้ว่า¹¹⁶ การจำคุกผู้กระทำความผิดหญิงที่มีจำนวนมากขึ้น เป็นการขัดขวางการกลับคืนสู่สังคมของเขา การกระทำความผิดของเขาบ่อยครั้งมาจากเลือก การปฏิบัติต่อผู้หญิงและการลิดรอนสิทธิต่าง ๆ ทั้งหมดมาจากสามีของหญิงนั่นเอง ครอบครัวหรือ ชุมชน ดังนั้น ผู้กระทำความผิดหญิงควรได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา โดยคำนึงถึงภูมิหลังและเหตุผลที่นำไปสู่การกระทำความผิดต่าง ๆ เช่นเดียวกับการดูแล การช่วยเหลือและการปฏิบัติจากชุมชน เพื่อช่วยให้พวกเขาเอาชนะปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การเป็น อาชญากร โดยการให้ผู้หญิงอยู่นอกเรือนจำ ที่ซึ่งการจองจำไม่มีความจำเป็นอย่างเคร่งครัดหรือ ไม่มีเหตุผลสมควร ซึ่งจะช่วยบุตรของพวกเธอให้พ้นจากผลร้ายที่ยาวนานจากการจองจำมารดา ของพวกเด็กเหล่านั้น

เนื่องจากผู้หญิงจำนวนมากต้องการการดูแลสุขภาพ หรือเป็นผู้กระทำผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด หรือประสบความเจ็บปวดทางอารมณ์จากความรุนแรงภายในครอบครัวหรือการกระทำ ที่ไม่ชอบทางเพศ การจัดทำโปรแกรมการรักษาที่เหมาะสมกับเพศจะมีประสิทธิภาพกว่าการ มีสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายในเรือนจำ

เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของข้อกำหนดนี้ ผู้มีอำนาจหน้าที่ทางตุลาการจำเป็นต้องมีข้อมูลที่จำเป็นอยู่เพื่อทำการตัดสินใจที่เหมาะสม เช่น ผู้กระทำความผิดหญิงอาจถูกกำหนดให้ พิจารณารายงานที่รวบรวมไว้ ผลที่เป็นไปได้ของการคุมขังมารดาและบุตรและสมาชิก ในครอบครัว และการบริหารจัดการดูแลเด็กเมื่อไม่มีมารดาของเด็กนั้นอยู่ด้วย

ข้อ 60¹¹⁷ “ต้องมีทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อออกแบบทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงเพื่อที่จะผสมผสานมาตรการที่มีใช้การคุมขังกับกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดการ กับปัญหาที่พบได้โดยทั่วไปที่สุด อันนำไปสู่การเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้หญิง สิ่งเหล่านี้อาจรวมถึงหลักสูตรการบำบัดและการให้คำปรึกษาแก่เหยื่อผู้ถูกกระทำความรุนแรง

¹¹⁶ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น.84-86). เล่มเดิม.

¹¹⁷ Rule 60 Appropriate resources shall be made available to devise suitable alternatives for women offenders in order to combine non-custodial measures with interventions to address the most common problems leading to women’s contact with the criminal justice system. These may include therapeutic courses and counselling for victims of domestic violence and sexual abuse; suitable treatment for those with mental disability; and educational and training programmes to improve employment prospects. Such programmes shall take account of the need to provide care for children and women-only services.

ในครอบครัวและการล่วงละเมิดทางเพศ การรักษาที่เหมาะสมแก่ผู้มีความบกพร่องทางสมอง และโครงการทางการศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสการจ้างงาน โครงการต่างๆ เหล่านี้จะคำนึงถึงความต้องการในการเตรียมการดูแลสำหรับเด็กและผู้หญิงเท่านั้น”

จากบทบัญญัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 60 แสดงให้เห็นได้ว่า¹¹⁸ ข้อกำหนดนี้ได้รับรู้การหายไปของทางเลือกเฉพาะเพศที่มีใช้เรือนจำในสังคมส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางการทำตามมาตรการไม่ควบคุมตัวที่มีประสิทธิภาพ และการคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทางเลือกที่มีใช้เรือนจำ โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางเพศ และการปรับปรุงให้เป็นไปตามข้อกำหนดที่ให้บังคับเฉพาะผู้กระทำความผิดหญิง เพื่อลดการกระทำความผิดซ้ำ

ข้อ 61¹¹⁹ “เมื่อพิพากษาผู้กระทำความผิดหญิง ศาลต้องมีอำนาจในการพิจารณาเหตุบรรเทาโทษ เช่น การไม่มีประวัติอาชญากร และความไม่รุนแรงที่สัมพันธ์กันและลักษณะของการกระทำความผิดทางอาญา ควบคู่ไปกับภาระหน้าที่ของผู้หญิงในการดูแลครอบครัวและญาติหลังทั่วไป”

จากบทบัญญัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 61 สามารถอธิบายได้ว่า¹²⁰ ในหลายประเทศจำนวนผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้กระทำความผิดยาเสพติด หรือในคดียาเสพติด โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่อีกก็กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนหนึ่งของผู้ต้องขังมีจำนวนมากเช่นนี้เป็นผลมาจากที่นานาประเทศมีความพยายามในระดับชาติ และระดับนานาชาติที่จะต่อสู้กับการค้ายาเสพติดผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงเองไม่ค่อยจะเป็นตัวการใหญ่ในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด การกระทำความผิดอาญาของผู้หญิงมักเป็นกรณีที่แตกแขนงมาจากการติดยาเสพติด หรือมาจากความยากจนและความกดดันอื่นๆ รวมถึงผู้หญิงมักถูกใช้เป็นผู้ส่งเพื่อลักลอบยาเสพติดข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ เพื่อหวังเพียงเงินค่าตอบแทนจำนวนน้อยนิด เพื่อใช้เลี้ยงบุตรและจุนเจือครอบครัว ผู้หญิงบางคนที่ตัดสินใจกระทำผิดมาจากประเทศ

¹¹⁸ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น.89). เล่มเดิม.

¹¹⁹ Rule 61 When sentencing women offenders, courts shall have the power to consider mitigating factors such as lack of criminal history and relative non-severity and nature of the criminal conduct, in the light of women’s caretaking responsibilities and typical backgrounds.

¹²⁰ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น. 90-91). เล่มเดิม.

ที่มีความยากจนและบางครั้งไม่มีความเข้าใจในความเสี่ยงที่จะถูกจับดำเนินคดีและผลที่ได้รับจากการกระทำดังกล่าว

ผู้กระทำความผิดที่ถูกตั้งข้อหาเกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนใหญ่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยทางเลือกอื่นที่มีใช้การจำคุกภายในเรือนจำ ดังนั้น ตามข้อกำหนดข้อ 61 จึงเรียกร้องโดยเจาะจงต่อบทบัญญัติที่อนุญาตให้ผู้พิพากษาคำนั่งถึงสถานการณ์ที่ทำให้การกระทำความผิดเกิดขึ้น เช่นเดียวกับภาระการดูแลของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องในการทำคำพิพากษา

ข้อ 62¹²¹ “ข้อบัญญัติเกี่ยวกับความละเอียดอ่อนระหว่างเพศ การรักษาภาวะทุกข์ทรมานทางจิตใจ การบำบัดสารเสพติดเป็นการเฉพาะสำหรับผู้หญิงในชุมชนและการเข้าถึงบริการนั้นๆ จะต้องได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม รวมไปถึงเป็นการหันเหคดี และเพื่อประโยชน์ในการใช้มาตรการทางเลือกในการลงโทษ”

จากบทบัญญัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อ 62 เป็นข้อกำหนดที่คำนึงถึงการขาดโครงการการบำบัดผู้ติดยาเสพติดที่ออกแบบโดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงที่เพียงพอในชุมชนส่วนใหญ่และปัญหาที่ผู้หญิงประสบในการเข้าถึงการบำบัดดังกล่าว รวมถึงอันเนื่องมาจากการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลเด็กในชุมชน การศึกษาที่ทำโดยสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) พบว่า การจัดโครงการที่ตระหนักถึงความแตกต่างทางเพศซึ่งให้บริการเฉพาะผู้หญิง และให้ความสนใจเด็กก่อนคลอด ทักษะการเป็นพ่อแม่ ปัญหาสุขภาพจิต และความต้องการในทางปฏิบัติสามารถปรับปรุงผลการบำบัดได้ โปรแกรมยังจำเป็นต้องมุ่งที่ความรู้สึกเจ็บปวดและความผิดปกติที่เกิดขึ้นพร้อมกันอันเนื่องมาจากการมีอัตราความเจ็บปวดรวดเร็วและปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกันที่สูงขึ้นในกลุ่มของผู้หญิง¹²²

ข้อ 64¹²³ “ต้องสนับสนุนการใช้โทษที่มีใช้การจำคุกแก่หญิงที่ตั้งครรภ์และหญิงที่มีบุตรวัยพึ่งพิง เมื่อเป็นไปได้และเหมาะสม โดยพิจารณาใช้โทษจำคุกเมื่อเป็นความผิดที่ร้ายแรง

¹²¹ Rule 62 The provision of gender-sensitive, trauma-informed, women-only substance abuse treatment programmes in the community and women’s access to such treatment shall be improved, for crime prevention as well as for diversion and alternative sentencing purposes.

¹²² ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น. 92). เล่มเดิม.

¹²³ Rule 64 Non-custodial sentences for pregnant women and women with dependent children shall be preferred where possible and appropriate, with custodial sentences being considered when the offence is serious or violent or the woman represents a continuing danger, and after taking into account the best interests of the child or children, while ensuring that appropriate provision has been made for the care of such children.

หรือรุนแรง หรือเมื่อหญิงนั้นแสดงลักษณะที่เป็นภัยอันตรายต่อตนเองและหลังจากคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กแล้วเท่านั้น ทั้งต้องแน่ใจว่าได้มีการเตรียมการที่เหมาะสมแล้วเพื่อการดูแลเด็กดังกล่าว”

จากบทบัญญัติตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือ ข้อกำหนดกรุงเทพข้อ 64 แสดงให้เห็นได้ถึงสิ่งสำคัญประการหนึ่งว่า เรือนจำไม่ได้ออกแบบสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงที่มีครรภ์หรือผู้หญิงที่มีบุตรผู้เยาว์ ดังนั้น จึงต้องพยายามให้ผู้หญิงที่กระทำความผิดเหล่านี้อยู่นอกเรือนจำ โดยคำนึงถึงความรุนแรงของความผิดที่ได้กระทำลงและความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดต่อสังคม การตระหนักถึงความเป็นจริงเช่นนี้ การประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 8 จึงกำหนดว่า การใช้การจองจำกับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น ผู้หญิงที่มีครรภ์ หรือมารดาที่มีบุตรเป็นทารกหรือเด็กเล็ก ควรจะจำกัด และควรที่จะหลีกเลี่ยงการจองจำระยะยาวสำหรับบุคคลประเภทนี้ และกฎบัตรแอฟริกันว่าด้วยสิทธิและสวัสดิการของเด็ก (African Charter on the Rights and Welfare of the child) ข้อบทที่ 30 เด็กของมารดาที่ต้องขัง บัญญัติว่า รัฐบาลของกฎบัตรนี้ ควรกระทำการที่จะปฏิบัติเป็นพิเศษต่อหญิงมีครรภ์และมารดาของเด็กทารกและเด็กเล็กที่ถูกกล่าวหาหรือพบว่ามีความผิดฐานละเมิดกฎหมายอาญาและควรจะเป็นพิเศษในการ (a) ให้มั่นใจว่าคำพิพากษาที่ไม่คุมขังจะได้รับการพิจารณาลำดับแรกเสมอ ผู้พิพากษาลงโทษผู้หญิงดังกล่าว (b) สร้างและสนับสนุนมาตรการทางเลือกที่มีใช้การคุมขังในการปฏิบัติต่อผู้หญิง นอกจากนี้ คณะมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe) ตามคำแนะนำสมัชชารัฐสภา 1469 ว่าด้วยแม่และเด็กในเรือนจำ รับรองเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 2000 ยังแนะนำการพัฒนาและการใช้โทษบนฐานของชุมชนสำหรับมารดาของบุตรที่ยังเล็กและการหลีกเลี่ยงการใช้การควบคุมตัวในเรือนจำ¹²⁴

ข้อ 65¹²⁵ “ต้องหลีกเลี่ยงการให้เด็กอยู่ในสถานกักกันที่ขัดกับกฎหมายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการมีคำสั่งประการใดจะต้องนำเอาประเด็นเรื่องความเปราะบางทางเพศของผู้กระทำความผิดหญิงที่เป็นเด็กและเยาวชนเข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย”

¹²⁴ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น.94-95). เล่มเดิม.

¹²⁵ Rule 65 Institutionalization of children in conflict with the law shall be avoided to the maximum extent possible. The gender-based vulnerability of juvenile female offenders shall be taken into account in decision-making.

ข้อกำหนดนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่แสดงไว้ในข้อ 37 (b) ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) และมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice) หรือข้อกำหนดกรุงปักกิ่ง เด็กทุกคน โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงเปราะบางอย่างมากต่อการควบคุมตัว การจองจำมีแนวโน้มจะเป็นผลร้ายอย่างมากต่อพัฒนาการทางจิตใจและเขavnปัญหาของเด็ก¹²⁶ การใช้การคุมขังกับหญิงมีครรภ์ มีหลักที่ต้องพิจารณาว่า การเลือกใช้ดังกล่าวต้องเป็นกรณีรุนแรงหรือที่เป็นอันตราย ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก ดังนั้น การใช้การจำคุก นอกจากต้องเป็นความผิดรุนแรงและผู้หญิงต้องแสดงการกระทำที่เป็นอันตรายต่อสังคมที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องแล้ว ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก¹²⁷ กับทั้งต้องเตรียมการเพื่อดูแลเด็กด้วย

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการหามาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง

ก. สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) หรือ สทท. หรือ “Thailand Institute of Justice (Public Organization)” หรือ “TIJ”¹²⁸ จัดตั้งขึ้นเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2554 โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554 ซึ่งมีเหตุผลในการจัดตั้งปรากฏตามท้ายพระราชกฤษฎีกานับดังกล่าวว่า “โดยที่ กระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมในการส่งเสริมประชาธิปไตย หลักนิติธรรม และ สิทธิมนุษยชน จึงจำเป็นต้องจัดระบบการบริหารกระบวนการยุติธรรม เพื่อพัฒนาระบบกฎหมาย และปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังหญิง ซึ่ง จะต้องพัฒนาและฝึกอบรม เพื่อยกระดับองค์ความรู้และขีดความสามารถของบุคลากรใน กระบวนการยุติธรรม และราชทัณฑ์ เกี่ยวกับการอนุวัติข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังหญิง และมาตรการที่มีใช้การคุมขัง เพื่อรองรับบทบาทนำของประเทศไทยในภูมิภาค อาเซียนรวมทั้งให้มีการศึกษาด้านหลักนิติธรรมตามแนวมาตรฐานและบรรทัดฐานของ สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และความยุติธรรมทางอาญา สมควรจัดตั้งสถาบัน เพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยขึ้นเป็นองค์การมหาชนตามกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน

¹²⁶ ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (น. 96). เล่มเดิม.

¹²⁷ รายงานการประชุม โครงการอนุวัติตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ ทางเลือกแทนการคุมขังผู้หญิงที่เข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม (น. 65). เล่มเดิม.

¹²⁸ มาตรา 5 พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554

เพื่อให้การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นไปได้โดยคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ” ดังนั้น การจัดตั้งสถาบันเพื่อการยุติธรรมวัตถุประสงค์หนึ่งเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคอาเซียนให้เป็นไปตามมาตรฐานและหลักปฏิบัติสากล โดยให้ความสำคัญกับการเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หลากหลายรูปแบบแก่สาธารณชน

ภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งของ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) คือ การรณรงค์และส่งเสริมให้มีการอนุวัติข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง หรือข้อกำหนดกรุงเทพฯ ซึ่งสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยได้พยายามที่จะผลักดันข้อกำหนดดังกล่าวให้เป็นหนึ่งในวาระสำคัญของการอภิปรายในวงกว้าง โดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนทั่วไป ตลอดจนกลุ่มคนด้อยโอกาสที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹²⁹ ดังระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ตามมาตรา 7(1) แห่งพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554 ว่าให้สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอนุวัติข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง หรือ “Bangkok Rules” เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมแก่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ยังมีวิสัยทัศน์ที่จะประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรและสถาบันต่างๆ ภายใต้อุปถัมภ์ขององค์กรสหประชาชาติ หรือ กลุ่มองค์กร PNIs โดยเน้นไปที่ความร่วมมือในด้านการศึกษาการอบรมและการทำวิจัยด้านอาชญวิทยา ทัณฑวิทยา สิทธิมนุษยชนศึกษา และหลักนิติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการดำเนินงานของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) นั้น สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลอย่างแท้จริง¹³⁰

ดังนั้น สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) จึงเป็นองค์กรที่มีหน้าที่หลักในการผลักดันการนำข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง หรือ “Bangkok Rules” มาใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติและพัฒนาหลักกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับหลักของข้อกำหนดสหประชาชาติดังกล่าว ทั้งนี้ การพัฒนาโทษทางเลือกให้กับศาลที่จะนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดหญิงก็เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่ง

¹²⁹ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.) *ประวัติองค์กร*. สืบค้น 1 กันยายน 2557 จาก, <http://www.tijthailand.org/main/th/content/138.html> .

¹³⁰ แหล่งเดิม

ที่จะต้องดำเนินการ ซึ่งโทษทางเลือนนี้ หมายความว่ารวมถึง การจำกัดเสรีภาพผู้กระทำความผิดหญิง บางประเภทไว้ในที่อยู่อาศัยตามขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ข. สำนักกิจการในพระตำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม

สำนักกิจการในพระตำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรม ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการสนองพระตำริเกี่ยวกับโครงการกำลังใจ โดยที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงตำริให้จัดตั้งโครงการกำลังใจ เพื่อประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการ โอกาสในสังคมไทย เนื่องด้วยทรงตำริว่า ทุกคนในสังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขก็ต่อเมื่อรู้จักรักษาสติขของตน โดยไม่สร้างวามเดือดร้อนแก่ผู้อื่น กระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ทุกคนเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเมื่อกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้ว ผู้ที่ได้รับผลทุกฝ่ายในสังคมก็น่าที่จะได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกครั้งหนึ่ง¹³¹ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานจากโครงการกำลังใจนี้เอง นำมาสู่การพัฒนาจนจัดทำข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง หรือ “Bangkok Rules” มาใช้และเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ

ค. สำนักงานกิจการยุติธรรม

สำนักงานกิจการยุติธรรม เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งขึ้นภายหลังการปฏิรูประบอบราชการ ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงโครงสร้าง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มาตรา 33 ภายใต้แนวคิดในการแก้ไขปัญหาสำคัญของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประสานงานในหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณในภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมและกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและเร่งรัดประเมินผลการปฏิบัติงานของระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ หรือแม้แต่วางหน่วยงานกลางที่เป็นศูนย์กลางด้านสารสนเทศกระบวนการยุติธรรม ฉะนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงมีการจัดตั้งสำนักงานกิจการยุติธรรมขึ้น นอกจากนี้ พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ยังกำหนดให้สำนักงานกิจการยุติธรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบงานเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ เพื่อดำเนินการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวมให้มีประสิทธิภาพ¹³²

¹³¹ โครงการกำลังใจ ในพระตำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *ความเป็นมาของโครงการกำลังใจ*. สืบค้น 30 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.kamlangjai.or.th/th/about.php> .

¹³² สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *ความเป็นมา*. สืบค้น 30 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.oja.go.th/new2011/information/Pages/default.aspx> .

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ หน่วยงานหนึ่งของประเทศไทยในการดำเนินการเกี่ยวกับการหามาตรการแทนการจำคุก ผู้กระทำผิดหญิงไว้ในเรือนจำ ทั้งนี้ มีส่วนสำคัญในการดำเนินการโครงการจัดทำข้อเสนอในนาม ประเทศไทยเพื่อผลักดันเป็นข้อกำหนดของสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ในเรือนจำ รวมถึงมาตรการลงโทษและวิธีการโดยไม่ใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง หรือ “โครงการ ELFI” (Enhancing Lives of Female Inmates) ตามแนวพระดำริของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา จนในที่สุดได้มีการจัดทำข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง หรือ “Bangkok Rules” มาใช้และเป็นที่ยอมรับของ นานาประเทศเช่นกัน

ง. ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการในการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดี ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ เป็นองค์กรหนึ่งที่ผลักดันการนำข้อกำหนดสหประชาชาติว่า ด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง หรือ “Bangkok Rules” มาบังคับใช้ โดยมีการใช้เหตุผลในคำพิพากษาในศาลอุทธรณ์คดีหนึ่ง แม้ว่าคดีนั้นจะมีใช้กรณีที่สั่งให้จำคุก เสรีภาพผู้กระทำความผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัยดังเช่นที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้กำลังศึกษาอยู่ แต่ คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ฉบับดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของฝ่ายตุลาการถึงการยอมรับ การนำมาตรการทางเลือกแทนการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิงมาบังคับใช้ในคำพิพากษา

ดังปรากฏในคำพิพากษาในคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ในคดีหมายเลขคำที่ 2669/2554 คดีหมายเลขแดงที่ 9894/2555 ระหว่าง พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด โจทก์ และ นางสาวปริญทร์ทิพย์ เพ็ชรพลพันธ์ จำเลย ดังนี้¹³³

คดีนี้ โจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาความผิดต่อพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 ศาลชั้นต้นพิพากษาจำคุกจำเลย 4 เดือน จำเลยให้การรับสารภาพเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา มีเหตุบรรเทาโทษ ลดโทษให้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 กึ่งหนึ่ง คงเหลือจำคุก 2 เดือน ศาลชั้นต้นเห็นว่า จำเลยเป็นเจ้าของร้านรับใช้ซึ่งประกอบอาชีพผิดกฎหมายโดยไม่ได้รับอนุญาต จากเจ้าพนักงาน เป็นการมอมเมาประชาชนให้มีการเล่นการพนัน จึงไม่มีเหตุให้รอการลงโทษ แล้วให้จำเลยมีโทษจำคุก 2 เดือน จำเลยจึงอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลอุทธรณ์

¹³³ จาก ตัวอย่างคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง คดียาเสพติดและคดีที่นำข้อกำหนดกรุงเทพฯ มาปรับใช้ (น. 31-40) โดย สำนักงานกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม, 2557, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2557 โดย สำนักงานกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม.

ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้ว เห็นว่า จำเลยได้ถือเอาผลของการออกสลากรางวัล เลขท้าย 2 ตัว และ 3 ตัว ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นตัวได้เสียทรัพย์สิน แต่ขณะที่ เจ้าพนักงานจับจำเลย จำเลยมีเงินสดลากกินรวมเพียง 6 แผ่น และเงินจำนวนไม่มากนัก หากจำเลย ประกอบอาชีพผิดกฎหมายเป็นเจ้ามือรับกินรับใช้ อันเป็นการมอมเมาประชาชนดังที่ศาลชั้นต้นว่า ก็น่าจะมีเงินสดและเงินจำนวนมากกว่านี้ ศาลอุทธรณ์จึงเห็นว่าพฤติการณ์แห่งคดีนี้ไม่มี ความร้ายแรงนัก

ศาลอุทธรณ์ยังวางหลักต่อไปอีกว่า การให้จำคุกจำเลยในเรือนจำนอกจาก จะทำให้จำเลยเสียอิสรภาพแล้ว ยังก่อให้เกิดผลกระทบจากการต้องโทษจำคุกมากมาย นับว่าเป็น อุปสรรคสำคัญสำคัญ ในการที่จะใช้เรือนจำเป็นสถานที่ปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด ซึ่งสามารถสรุปผลกระทบได้หลายประการ

ประการแรก ผลกระทบทางเศรษฐกิจ การต้องโทษทำให้ผู้ต้องโทษขาดโอกาส ในการประกอบอาชีพ ทำให้ฐานะยากจนลง ซึ่งหากผู้ต้องโทษเป็นหัวหน้าครอบครัวอันเป็นกำลัง สำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวด้วยแล้ว ย่อมจะเป็นการลงโทษแก่บุคคลอื่นในครอบครัว ที่ไม่ได้กระทำความผิดด้วย อันเป็นการกระทบต่อเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษและครอบครัว อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการ ในเรือนจำอีกด้วย

ประการที่สอง ผลกระทบทางสังคม การถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก ทำให้ เป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับตัวคืนสู่สังคมเมื่อพ้นโทษ โดยเฉพาะกรณีที่จำคุกมาเป็นเวลานาน จะทำให้ผู้ต้องโทษถลำหลังไม่ทันสมัย เกิดความรู้สึกขาดความมั่นใจ นอกจากนี้ การอยู่ในเรือนจำ ทำให้ถูกบังคับต้องคบหาสมาคมกับผู้กระทำความผิดคดีอื่น ทำให้ได้รับการถ่ายทอดสิ่งเลวร้าย ไปมากกว่าก่อนช่วงเวลาไม่ได้จำคุกในเรือนจำ

ประการที่สาม ผลกระทบต่อผู้ต้องโทษจำคุก โดยในระหว่างได้รับโทษจะต้อง ถูกจำกัดเสรีภาพทำให้คุณลักษณะเฉพาะตัวเสียไป ถูกรังเกียจจากสังคมภายนอก ขาดความ เป็นอิสระ มีความเครียดจากปัญหาความแออัดของเรือนจำ มีแนวโน้มหยาบกระด้างและใช้ ความรุนแรง ส่วนภายหลังได้รับการปล่อยตัวจะถูกตราหน้าว่าเป็นคนจู้จุก ถูกปฏิบัติไม่ดี จากสังคม ทำให้ยากแก่การดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข มักได้รับการปฏิเสธเข้าทำงาน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐก็ยังมีข้อจำกัดสำหรับผู้ต้องโทษจำคุกในการเข้าดำรงตำแหน่ง

ประการสุดท้าย ผลกระทบต่อครอบครัว ทำให้ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลเสื่อมเสียไป โดยเฉพาะบุตรของผู้พ้นโทษจะกลายเป็นเด็กมีปัญหา มีแนวโน้มจะกระทำความผิดอันเกิดมาจาก แรงกดดันด้านต่างๆ

ทั้งนี้ ศาลอุทธรณ์จึงพิจารณาผลกระทบดังกล่าวประกอบกับประวัติการกระทำผิด และภูมิหลังของผู้กระทำความผิดแล้วเห็นว่า ไม่ปรากฏว่าจำเลยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ประกอบกับจำเลยอายุ 37 ปี มีบุตรสาว 1 คน ขณะกระทำความผิดอายุไม่ถึง 1 ขวบ การจำคุก ระยะสั้นเพียง 2 เดือนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ก่อให้เกิดผลเสียตามมา สมควร ให้โอกาสแก่จำเลยในการใช้ชีวิตอยู่นอกเรือนจำ เพื่อปรับปรุงตนเป็นพลเมืองดี ตลอดจนเลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรและบุคคลในครอบครัว อีกทั้งยังสอดคล้องกับเจตนารมณ์ ของข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขัง ข้อ 61 ที่มีสาระสำคัญว่า เมื่อพิพากษาผู้กระทำความผิดหญิง ศาลต้องมีอำนาจในการพิจารณา เหตุบรรเทาโทษ เช่น การไม่มีประวัติอาชญากร และความไม่รุนแรงที่สัมพันธ์กันและลักษณะของ การกระทำความผิดทางอาญา ควบคู่ไปกับการกระทำหน้าที่ของผู้หญิงในการดูแลครอบครัวและภูมิหลัง ทั่วไป แต่เพื่อให้จำเลยหลายจำ จึงลงโทษในทางทรัพย์สินแทนการลงโทษจำคุกด้วยการ ลงโทษปรับ อีกสถานหนึ่ง และให้คุมประพฤติจำเลยไว้ด้วย ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษา แก่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นให้ปรับจำเลย 2,500 บาท โทษจำคุก 2 เดือนให้รอการลงโทษไว้ 2 ปีนับแต่วันอ่านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ให้จำเลยไปรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ ทุก 2 เดือนเป็นเวลา 1 ปี หากไม่ชำระค่าปรับให้จัดการตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29

ดังจะเห็นได้ถึงการนำมาตราการทางเลือกแทนการจำคุกมาใช้กับจำเลยซึ่งเป็นหญิง มีบุตรในวัยพึ่งพิงให้ได้รับโทษทางเลือกอื่นแทนการจำคุก เพราะการจำคุกผู้กระทำความผิดหญิงผู้นี้ จะมีผลกระทบต่อตัวหญิงเอง ครอบครัวและสังคมด้วย ทั้งนี้ ศาลได้นำมาตรการลงโทษ ทางทรัพย์สิน คือ โทษปรับ อันเป็นมาตรการลงโทษทางเลือกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายฐาน ชั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุม (The Tokyo Rules) และแม้จะไม่ได้ นำมาตรการลงโทษระดับกลางหรือมาตรการลงโทษในชุมชนในส่วนของ การจำกัดเสรีภาพไว้ใน ที่อยู่อาศัยมาใช้ แต่การคุมประพฤติก็เป็นมาตรการลงโทษระดับกลางหรือมาตรการลงโทษ ในชุมชนมาตรการหนึ่งที่ต่างประเทศนิยมใช้ในการเลี้ยงโทษจำคุกในเรือนจำ อันแสดงให้เห็นได้ว่า คำพิพากษานี้ เป็นคำพิพากษาที่ยอมรับหลักการตามข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังมาใช้ในหน่วยงานของศาลอันเป็นองค์กรทางด้าน ตุลาการอย่างแท้จริง

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัย

2.6.1 ความหมายของการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัย

การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นมาตรการที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดความผิดอยู่ในบ้านของตนเองทุกวันในช่วงเวลาหนึ่ง หรือตลอดเวลา จะออกนอกบ้านได้เฉพาะกรณีไปทำงาน ไปศึกษาเล่าเรียน หรือรับคำปรึกษาแนะนำ ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบผ่านทางโทรศัพท์และการออกไปสอดส่องที่บ้าน หรือผ่านทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ Electronic Monitoring¹³⁴

2.6.2 วัตถุประสงค์ของการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัย

2.6.2.1 เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังภายในเรือนจำให้ลดน้อยลง เพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

2.6.2.2 เพื่อลดค่าใช้จ่ายของการจำคุก แม้ว่าเงินงบประมาณบางส่วนจะถูกนำไปใช้กับการจัดซื้อเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ Electronic Monitoring แต่ก็ยังมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการจำคุกภายในเรือนจำ อีกทั้งบางกรณีผู้กระทำผิดจะต้องเป็นคนออกค่าใช้จ่ายในส่วนนี้เองทั้งหมดหรือบางส่วน¹³⁵

2.6.2.3 การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยเป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีในสังคม¹³⁶ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการหนึ่ง คือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับกลายเป็นคนดี การที่ให้การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยจะช่วยลดปัญหาการเรียนรู้ความเป็นอาชญากรภายในเรือนจำ ป้องกันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างๆ รวมทั้งช่วยลดผลกระทบที่เกิดจากการจำคุกไว้ในเรือนจำอีกหลายประการด้วย

2.6.3 รูปแบบของการจำกัดเสรีภาพผู้กระทำผิดหญิงไว้ในที่อยู่อาศัย

การจำกัดเสรีภาพไว้ในที่อยู่อาศัยอาจกำหนดตลอดเวลาหรือบางช่วงระยะเวลาตามที่ศาลจะกำหนด ซึ่งมีวิธีตรวจสอบผ่านทางโทรศัพท์ หรืออาจจะส่งเจ้าหน้าที่ไปสอดส่องที่พักอาศัย หรืออาจควบคุมผ่านทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ หรือ Electronic Monitoring¹³⁷ ซึ่งมีการใช้อยู่ 2 แบบ คือ การติดต่อแบบต่อเนื่อง (Continuous contact) และการติดต่อแบบกำหนด (Programmed

¹³⁴ การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย (น.35). เล่มเดิม.

¹³⁵ จาก มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง (น.60), โดย เบญจพร สันติเวส, 2550, ม.ป.ท. : ม.ป.พ. . ลิขสิทธิ์ 2553 โดย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

¹³⁶ แหล่งเดิม.

¹³⁷ การศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย (น.35). เล่มเดิม.

contact)¹³⁸ ซึ่งการติดต่อแบบต่อเนื่อง (Continuous contact) คือ การให้ผู้กระทำความผิดสวมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ส่งสัญญาณผ่านตัวรับ (Receiver) ที่ต่อกับโทรศัพท์ที่บ้านของบุคคลนั้น หากผู้กระทำความผิดออกนอกเขตบ้าน อุปกรณ์จะส่งสัญญาณผ่านโทรศัพท์ไปยังศูนย์ควบคุม¹³⁹ ส่วนการติดต่อแบบกำหนด (Programmed contact) เป็นวิธีที่ให้คอมพิวเตอร์จากศูนย์ควบคุมส่งหมายเลขแบบอัตโนมัติไปยังผู้กระทำความผิดที่ถูกการจำกัดเสรีภาพไว้ที่อยู่อาศัย เพื่อตรวจสอบว่ายังอยู่ในที่อยู่อาศัยของตนเองหรือไม่ โดยคอมพิวเตอร์จะเช็คเสียงของผู้รับสายด้วยว่าเป็นของผู้กระทำความผิด ซึ่งก่อนจะเข้าโปรแกรมจะมีการบันทึกเสียงของผู้กระทำความผิดเก็บไว้ล่วงหน้าในคอมพิวเตอร์ของศูนย์ควบคุมเพื่อเปรียบเทียบ หรืออาจใช้เครื่องตรวจสอบสัญญาณแบบมือถือเพื่อดูว่าผู้กระทำความผิดอยู่ในบ้านหรือไม่ โดยเจ้าหน้าที่ไม่ต้องเข้าไปในตัวบ้านด้วยตนเอง¹⁴⁰

¹³⁸ แหล่งเดิม.

¹³⁹ แหล่งเดิม.

¹⁴⁰ แหล่งเดิม.